

Yusif Əhmədov

“Yarımçıq Şikəstə”

2012

Milli Virtual Kitabxananın Təqdimatında

Elektron kitab N 4 (2012)

Tanınmış yazıçı-publisistin aktual problemlərə toxunulan pyes və hekayəsindən ibarət e-toplu...

**YYSQ - Milli Virtual Kitabxananın
e-nəşri N 04 (2012)**

**Redaktoru və e-nəşrə hazırlayanı:
Aydın Xan (Əbilov) - yazar-kulturoloq**

**YYSQ - Milli Virtual Kitabxana
Bakı - 2012**

Yusif Əhmədov. “Yarımçıq Şikəstə”

Yusif Əhmədov

“Yarımçıq Şikəstə”

* Ağ ölüm (pyes)

* “Yarımçıq Şikəstə” (Hekayə)

Ağ ölüm

(Üç hissəli faciəvi dram)

İştirak edirlər:

Leyla – *narkoloji klinikanın baş həkimi.*

Mehman – *şair, Leylanın əri.*

Çiçək nənə - *Leylanın nənəsi.*

Yad qadın - *Leylanın bibisi.*

Yasəmən – *evdar qadın.*

Kişi – *Yasəməninin əri.*

Qız – *Yasəməninin qızı.*

Sürmə (Sürəyya) - *bioloq.*

Ələsgər – *Narkotik maddələrin satıcısı.*

Ərzuman – *“Tərki-dünya”nın başçısı.*

Adil – *narkoman.*

Müstəntiq – *1 nəfər*

Narkoman qızlar.

Narkoman oğlanlar.

Narkoloq-həkim – *1 nəfər.*

Şəfqət bacısı – *1 nəfər.*

Sanitarlar – *2 nəfər.*

Kişi – *1 nəfər*

I HISSƏ

(Pərdə açılır. Mehmanın evi. Gecənin alatoranlıqında ilğımlar oynayır. Pəncərədən görsənən buludlar Qara yelkənləri xatırladır. Gurultu qopur. Göydən işıq zolaqları görünür. Yağış səsi eşidilir. Otaq işıqlanır. Leyla masa arxasında oturub yazır. Qapının astanasında Mehman görünür. Leyla yorğun baxışlarını ona yönəldir.)

MEHMAN – Leyla, gecə keçir axı, bu dünyanın dərdi tək cə sənəmi qalıb? Gəlib yatsana!

LEYLA – Sən yat, Mehman, mən simpoziuma hazırlaşıram. Məruzəmin mətnini qurtarmalıyam.

(Mehman narazı-narazı əllərini yelləyir, yan otağa keçir. Leylanın əhvalı dərhal dəyişir. Əlləri ilə başını tutur.)

Leylanın səsi - Məndən sənə yar olmaz, gərək düşməyəydim sənə bəxtinə. Sənə yerinə başqası olsaydı, çoxdan bezmişdi. Ancaq sən, hələ də dözürsən...

(Leyla qalaq-qalaq yazılı kağızları önündən kənara itələyir. Dağılmış fikirlərini cəmləşdirmək üçün kürsüdə yerini rahatlayır. Fikrə dalır. Göy guruldayır, divar saati dörd dəfə səslənir. Yan otaqdan Mehmanın xorultusu eşidilir. Leyla əli ilə ağzını tutub astadan gülür. Bu gülüş onu uzun illərin arxasına çəkib aparır.

Səhnə fırlanır, yaşıl bir baxçada Leyla ilə Mehman bir-biinə qısılaraq, oturacaqda oturublar.)

MEHMAN – Leyla, nə qədər ki, imkan var, hələ evlənməmişik, sənin üç arzunu canla-başla yerinə yetirməyə hazırım.

LEYLA – Elə ancaq üç arzumu?..

MEHMAN – Hə də, indi üçünü de, elə ki, evləndik, arzularının sayı-hesabı olmayacaq.

(Leyla birdən qorxan kimi olur. Mehmana daha çox qısılib, əlindən tutur.)

LEYLA – Mehman, bir ora bax? Gör bizə necə baxır, gözləri elə bil fənərdir, alışıb yanır. Mən qorxuram, yaman qorxuram Mehman.

MEHMAN – Qorxma canım, mən belə şeylərə inanmıram. Bayquşdur da, oturub özü üçün.

(Leyla ayağa durub şıltaqlıqla atılıb-düşür.)

LEYLA – Tapdım... tapdım...

MEHMAN – Kimi tapdın, nəyi tapdın, bir sakit ol görüm, ay qız. Məni əməlli-başlı başa sal görüm nəyi itirmisən?

LEYLA – Hə də, hə də, onu tapdım, arzumun birincisini...

MEHMAN – Onda tez elə de, yoxsa fikrimi dəyişərəm.

(Leyla Mehmanın qarşısında diz çökür, əllərini göyə qaldırır.)

LEYLA – Mehman, bax bu ulduzlu gecədə, bu qəribə bayquşun şahidliyi ilə mənə təntənəli surətdə söz ver ki, heç vaxt yatanda xoruldamayacaqsan...

(Səhnə fırlanır, Mehmanın evi. Güclü işıq seli kürsüdə xəyala dalmış Leylanın üzünü işıqlandırır.)

Leylanın səsi – Nə yaxşı ki, bu dünyada hələ də xeyirxah insanlar var. Nə yaxşı ki, sən varsan Mehman. Əgər tale bizi görüşdürməsəydi, kim bilir mənim axırım necə olacaqdır?!

(İşıq seli Leylanın üzündən sürüşərək vərəqlərin üzərinə düşür. Getdikcə zəifləyərək, qara yelkənləri xatırladan kölgələrə çevrilir. Leyla əl-qol ataraq bu kölgələri özündən qovmağa çalışır.)

Leylanın səsi – Sən mənim ömrümün işıqlı tərəfisən Mehman. Bu qara yelkənli, qara kölgələr isə ömrümün zülmət hissəsidir. Ömrüm qaranlıq kölgələrlə doludur mənim. Sən bu kölgələr içərisində işıqsan, nursan, Mehman, əzizim.

(Leyla bu kölgələri yox etmək üçün stolüstü lampanı irəli çəkir. İşıq vərəqlərin üstünə düşür. Leyla qələmi götürüb yazmağa başlayır.)

Leylanın səsi – Narkomaniya hazırda ayrı-ayrı ölkələri deyil, bütün bəşəriyyəti narahat edir. Narkomaniya bu gün planetimiz üçün ən qorxulu ictimai bəladır. Müasir, güclü nüvə silahları dünyamız üçün necə təhlükəlidirsə, narkomaniya da insanlıq üçün eləölümsaçan bir silahdır...

(İşıqlar sönür. Səhnə fırlanır. Yasəməninin evi. Yasəmən pəncərədən bayıra baxır. Yağış səsi.)

YASƏMƏN – Şükür sənə İlahi, elə bil, göyü tərsinə çeviriblər. İçərisində nə varsa, hamısını tökür yerə. Allah sən özün kömək ol.

(Yasəmən çarpayıda uzanan ərinə yaxınlaşır.)

YASƏMƏN – A kişi, deyəsən, bu gün bir qədər yaxşısan. Şükür kərəminə, daha əllərini tərpedə bilirsən.

YASƏMƏNİN ƏRİ – Yaxşı olmağına bi az babatam. Ancaq uşaq sarıdan...

(Üzünü divara çevirir. Yasəmən divardan asılmış qızının şəklinə baxır.)

YASƏMƏN – Qarnım cırılaydı səni doğan yerdə. Kaş sən dünyaya gəlməyəydin bala. Sənin əvəzinə bir qara daş doğsaydım ondan yaxşıydı. – *(Divar şkafından dərman götürüb dilinin altına qoyur.)* - Gəlişinlə evimizə dərd-bəla gətirdin. Dağ boyda kişi sənin ucbatından iflic olub, yorğan-döşəyə düşüb. Axı, nəyin əskikdir sənin, a qızım? Yağ işində böyrək kimi bəsləmişik səni. A dilin yansın, qız uşağısan, otur xarabanda da, axı nə tapmısan, o gədələrdə? Elə hey dallarınca hərlənirsən... Axır vaxtlar heç evə də gəlmir. Dilim-ağzım qurusun. Birdən bir iş gələr uşağın başına.

(Dəhlizdə telefon uzun-uzadı zəng çalır. Yasəmən deyində-deyində dəhlizə keçir.)

YASƏMƏN – Gəldim, gəldim, qaçhaqaç deyil ha. Nə xəbərdi belə?..

(Göy guruldayır, işıqlar sönür, səhnə fırlanır. Küçə həyəti, fənarların qırmızımtıl işığı köşkün üstünə düşür. Çətirin altında bir neçə yeniyetmə pıçıl다şır. Qız əl-qol ataraq oğlanlara nəsə başa salır. Sonra yaxınlıqdakı telefon köşkünə girir.)

YASƏMƏNİN QIZI – Mamulya, hə, mənəm. Yenə başlama görüm, sənin bu sözlərin, hər gün deyilməyin zəhləmi töküb daha. Mamaulya evdə kim var? Deməli, belə. Papa yatır, sən də xörək bişirirsən... Əlbəttə, acmışam, yaxşı

Yusif Əhmədov. “Yarımqıç Şikəstə”
gəlirəm. Danışdıq səninlə. Zvanoku vurmaram, üç dəfə qapını
taqqıldadıram.

(Qız telefon köşkündən çıxıb, onu gözləyən oğlanların yanına gəlir.)

YASƏMƏNİN QIZI – Şeylərin yerini sizə demişəm. Pullar papa yatan
otaqda, xalçanın dalındadır. Qapını üç dəfə astadan taqqıldadarsız. Ancaq
elə edin ki, anam sizi tanımasın.

*(İşıqlar sönür. Səhnə fırlanır. Yasəmənin evi. Yasəmənin mətbəxdə xörək
hazırlayır. Çox əsəbidir. Qapı üç dəfə astadan taqqıldayır. Yasəmənin qapını
açıb, başını qaldırmadan geri dönür.)*

YASƏMƏN – Gəl içəri, mürdəşir üzünü yusun. Atan neçə gündür gecələrdə
səndən ötəri sayıqlayır. Heç insaf adında şey qalmayıb səndə. (Yasəmənin
cavab almadan dəhlizin ortasında dayanır. Başını qaldırır, aldığı ağır
zərbədən səndirləyir. İkinci, üçüncü zərbələr onu yerə sərir.)

KİŞİ – Yasəmənin, ay Yasəmənin, niyə cavab vermirsən mənə. O nə tappa-
tupdu salmışınız orada. Allahın lənətinə gəlmişlər.

*(Yeniyetmə oğlanlar yataq otağına keçirlər. Kişinin bağırtısı otağa yayılır.
Onlar tələm-tələsik otağı tərk edirlər. Işıq sönür, səhnə fırlanır.)*

Leylanın səsi - Narkomaniya xəstəliyinə ayrı-ayrı şəxslər tutulmur. İndi
bütün dünyada bu ağ bəla geniş miqyas alıb. Belə qara yelkənli xəstəliyə
tutulan adam əvvəlcə cəmiyyətdən, qohum və dostlarından ayrılır. Bir
müddət tədric olunmuş halda öz “keyfi” üçün yaşayır. İlk “keyfin” dumanı
seyrəldikdən sonra özü kimi adamlar tapır və onlarla birləşir. O şəxslərin

Yusif Əhmədov. "Yarımqıq Şikəstə"
uyuşdurucu vasitələrə tələbat artdıqca, bu maddələri əldə etmək imkanları
da get-gedə çətinləşir.

*(İşıqlar yanır. Mehmanın evi. Leyla başaşağı yazır. Ara qapı cırıldayır,
Mehman astanada dayanıb. Stolüstü lampanın zəif işığında Mehmanın çox
gülməli görkəmi var. Leyla ərinə baxır...)*

Leylanın səsi – Yazıq Mehman, axı sən nən günahın var. Nən özüm adam
kimi yaşaya bilərəm, nən də sənə bir gün verirəm. (Leyla əlləri ilə başını
qucaqlayır. Beynində köhnə xatirələr baş qaldırır. Yarımqaranlıq otaq
birdən-birə işıqlanır. Mehmanla Leyla divanda oturublar.)

LEYLA – Mehman, mən hələ heç nən deyə bilmərəm. Axı sən mənə... Biz
bir-birimizi yaxşı tanıyıyıq.

MEHMAN – Məgər biz bir-birimizi sevmirik?

LEYLA – Sevmək... Sevilmək hələ çox azdır. Elə şeylər var ki, sevgi onun
yanında...

(Mehman əli ilə Leylanın ağzını tutur.)

MEHMAN – Danışma... Danışma Leyla...

(Leyla gözlərini yumur, yanaqlarından göz yaşı axır.)

LEYLA – Yox, Mehman... Biz heç vaxt xoşbəxt ola bilmərik. Axı niyə başa
düşmürsən mənə? Mən tək deyiləm. Bir tələbə Leylam da var mənə. Bir
zamanlar qara yelkənlərə bürünüb, qırmızı gəmilərdə üzürdü o Leyla...

MEHMAN – Burax bu sözləri. Sabah bizdən sizə elçiliyə gələcəklər...

(Leyla ayağa durub Mehmanı da qaldırır, pencəyinin yaxalığından tutub sinəsini yumruqlayır. O vaxta qədər döyəcləyir ki, qolları yorulub yanına düşür.)

LEYLA – Niyə mənə əzab verirsən?.. Məgər öz dərdim azdır. Sən... Sən başqa birisi ilə xoşbəxt ola bilərsən. Sənin buna haqqın var... Bax, seç, götür. Nə qədər gözəl-göyçək qız var...

MEHMAN – Mən artıq seçmişəm. İstəyirsən and içim... Hə, istəyirsən?

LEYLA – Yox, istəmirəm, Mehman, mən sənə inanıram. And içmək yalanlar üçündür. Bir də ki, uşaqlar və dəlilər yalan danışmırlar. Ancaq qulaq as, gör nə deyirəm... Sözümlü də kəsmə, sonra özün bilərsən. Bir neçə il bundan qabaq, bizim şəhərdə Leyla adlı bir qız yaşayırdı. Günəşlə oyanar, günəşin ilk şüalarında saçlarını darayardı. Atasının yeganə övladı, Çiçək nənəsinin ərköyün nəvəsi idi. Xoşbəxtlik dənizində üzürdü o Leyla. Dünyada qara yelkənlərin, qırmızı gəmilərin olmasından xəbərsizdi o Leyla...

(Yavaş-yavaş işıqlar azalır. Otağı qara yelkənlər bürüyür. Səhnə fırlanır. Işıq yanır, yaxşı bəzədilmiş bir otaq. Leylagilin evi. Çiçək nənə isti göy qutabları gətirir. Leyla yan otaqdan çıxır.)

LEYLA – Çiçək nənə...

ÇİÇƏK NƏNƏ – Can nənə, nənə sənə o muncuq gözlərinə qurban olsun. Nə istəyirsən, mənim ağıllı balam?

(Leyla göy qutabından bir dişləm alır. Çeynəyə-çeynəyə Çiçək nənəsinə qucaqlayır. Gözlərini qıyaraq bic-bic gülür.)

LEYLA – Nənə... Adıldən xoşun gəldi?

ÇİÇƏK NƏNƏ – Düzünü desəm inciməzsən ki?

(Leyla cavab əvəzinə başını bulayır.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Onda qoy deyim. Mənim o cavandan heç xoşum gəlmədi.

LEYLA – Niyə, ay nənə... Niyə xoşun gəlmədi? Maşallah ay parçası kimi oğlandır.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Gözləri pisdır bala. Bulanıqdır. Tiryək atanların gözlərinə oxşayır.

LEYLA – O nə olan şeydi, ay nənə, ondan necə istifadə edirlər?

ÇİÇƏK NƏNƏ – Bu nağıl kimi bir şeydir. Babam danışardı ki, tiryək çəkənlər onun təsiri altında yaşayır, uyuyur, hətta özlərini belə unudurlar. Babam deyərdi ki, tiryək atanlar, rəlbərini şeytana verir, "tərki dünya olub, bir növ dərviş həyatı sürürlər. Onlar çox qorxulu adamlar olurlar, bala, hətta öz ata-analarına belə rəhm etmirlər..."

(İşıq sönür, səhnə fırlanır. Leylanın iş otağı. Həkimlər, müstəntiq və yeniyetmə canilər. Mərkəzi Psixonarkoloji Klinikasının ekspert şöbəsi.)

Leylanın səsi – İlahi, gör necə də bir-birilərinə oxşayırlar. Elə bil sifətlərində cəllad soyuqqanlılığı var.

MÜSTƏNTİQ – Xəstə atanızı, ananızı evinizdə vəhşicəsinə öldürüblər. Bu faciədə sizin də iştirakınız olub. – (müstəntiq ayağa qalxıb qıza yaxınlaşır, əli ilə çənəsini tutub başını yuxarı qaldırır) – Daha aydın desək, ata-ananızı sizin köməkliyinizlə bunlar, bu qansızlar qətlə yetiriblər. Bunu necə izah edirsiniz.

YASƏMƏNİN QIZI – Bu dünyanı kim tutub qalıb?! Kim ölməyəcək ki?!

MÜSTƏNTİQ – Doğrudur, hamı öləcək, lakin ana-ata qatili olmaq şərəfsizlikdir.

(Leyla sarsılır, dişlərini bir-birinə sıxır.)

Leylanın səsi – Ağır sorğudur, Allah, bu sualın ağırlığına hansı övlad tab gətirərdi. Axı, ata-ana müsibətinə necə dözmək olar?.. Bu an övladın qəlbi daş da olsa, gerek çiliklənsin...

(Leyla bir anlığa gözlərini yumur. Ana laylasının həzin, təkrarsız səsi otağı doldurur. Leyla ağlayır.)

Göllərin sonasısan,
Ömrümün mənasısan.
Leylacan sən ananın
Ən böyük dünyasısan.

Yat, gözəl Leylam mənim,
Yat, gözəl balam mənim...

LEYLA – *(qəzəblə)* Mənliklərini itirmiş, vicdan, qeyrət sözünün mənasını belə anlamayan, bu it küçüklərində şərəf, namus nə gəzir. Belələrinin şərəfi də, qeyrəti də puldur. Min bir kələklə əldə etdikləri ampulalardır...

MÜSƏNTİQ – Məgər atan sənə pis baxırdı? Anan sənə pul vermirdi?

YASƏMƏNİN QIZI – Atam iflic olmamış...

(Leyla qəzəblə ayağa qalxır, qıza yaxınlaşıb üzünə tüpürür.)

LEYLA – Çirmələ qollarını ifritə... Corablarını da çıxart. Səni qala qapısından asmaq lazımdır ki, başqalarına da ibrət dərəsi olsun...

(Leyla əlini qaldırıb qızı vurmaq istəyir. Müstəntiq onu tutur. İşıqlar sönür. Səhnə fırlanır.)

Leylanın səsi – Uyuşdurucu maddəyə öyrəşmiş adam vaxtında onu qəbul edə bilməsə, halı xarablaşır, qan təzyiqi birdən-birə artır, ürək döyünməsi, tengənəfəslik baş verir. Nəbzi dəqiqədə 140-dan yuxarı vurur. Qanda şəkərin miqdarı artdığından xəstə halsızlaşır, rəngi ağarır, əlləri əsir. Sonra qan təzyiqi qəflətən aşağı düşür. Ürək əzələsinin yığılması ləngidiyinən döş qəfəsində dözülməz ağrılar başlayır. Əgər vaxtında xəstəyə tibbi yardım göstərilməsə, ölümlə nəticələne bilər.

(Səhnə işıqlanır. Leylagilin evi. Çiçək nənə səliqə ilə nahar süfrəsi düzəldir. Leyla gəlir.)

LEYLA – Çiçək nənə, can nənə, hamıdan qəşəng nənə... – *(Nənəsinin boynuna sarılıb, üzündən öpür.)* – Gözlərindən görürəm ki, yamanca darıxmısan mənim üçün. Bu gün yağlı bir beş gətirmişəm sənə üçün. Həə... De görüm nə bişirmisən? Adam, badam iyisi gəli, evdən dolma iyisi gəlir. Düz tapmışam?

ÇİÇƏK NƏNƏ – Düz tapmısan, başına dönüm. Nənə sənə o muynucuq gözlərinə qurban olsun. Süfrə hazırdır, əl-üzünü yu, oturaq.

(Leyla tələsə-tələsə yeyir, yeməyini qurtarandan sonra Çiçək nənənin əlindən tutub divana oturur.)

LEYLA – Gəl... Gəl görüm, nənəcan, indi sənənlə anatomiya öyrənəcəyik, sən mənim skeletim olacaqsan. Biz bir yerdə sümüklərin anatomiyasını öyrənəcəyik.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Bıyyy... Başıma xeyir... Nə danışırsan, ay bala? Mən ölmüşəm ki, mənim skletimin anatomiyasını öyrənirsən?

(Leyla şaqqanaq çəkib gülür. Qapının zəngi çalınır. Nənə-bala baxışirlar. Leyla qapıya yüyürüb açır. Adili görüb çaşır. Adil hürkə-hürkə içəri boylanır.)

LEYLA – Adil?.. Sən buranı necə tapdın?

ADİL – Dünən ardınca gəlirdim, evinizin yerini öyrənmək üçün.

(Arxasında gizlətdiyi gül dəstəsini Leylaya uzadır.)

ADİL - Al, götür... Sənin üçün almışam.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Leyla, başına dönüm bala, adam qonağı qapıda saxlamaz.

(Leyla başını əyib, xüsusi əda ilə Adilə yol verir.)

LEYLA – Buyurun, əziz qonaq, keçin içəri. Çiçək nənə sizi çoxdan gözləyir.

(Adil çox sərbəst içəri girir.)

ADİL – Leylanın nənəsi elə mənim də nənəmdir. Sizi görməyimə çox şadam, nənə. Ancaq oturmağa gəlməmişəm, – *(Adil ərklə Çiçək nənənin əlindən tutur)* – icazə versəydiniz, Leylanı sabah öz bağımıza – Novxanıya aparardım. Bir qədər təmiz hava qəbil edərdi. Eşitdiyimə görə, nəvəniz evdən bayıra çıxmır.

(Gözlənilməz təklifdən Çiçək nənə çaşıb qalır. Adil nənənin çaşdığıını görüb, onu üstələyir.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Nə bilim, vallah...

ADİL – Deməli, danışdıq, nənə. Sabah Leylanın dalınca gəlirəm. Bizimkilər də bağda olacaqlar. Anamla Leylanı tanış etmək istəyirəm. Sabaha qədər. Salamət qal, Leyla...

(Adil gedir, Leyla nənəsini qucaqlayır.)

LEYLA – Nənə can...

ÇİÇƏK NƏNƏ – Nə deyirəm, mənim balam, təkı xoşbəxt ol.

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır)

Leylanın səsi – Kimyəvi maddələr yüksək zəhərləyici xassəyə malikdirlər. Bu maddələr ağ ciyər vasitəsi ilə bir göz qırpımında qana sovrulur. Çox böyük tezliklə beyinə və bədənə başqa üzvlərinə çatır. Bu zəhərləyici maddədən ən əvvəl beyin örtüyü və beyin zərər çəkir. Əgər hər hansı bir xəstə kimyəvi maddəni iyləyirsə, dərhal qıc olur, sonra şüurunun itirir. Görmə və eşitmə halları bir neçə saniyədən 10-15 dəqiqəyə kimi ləngiyir. Xəstə özünə gələrkən, key kimi olur və nə baş verdiyini anlamır. Hətta belə şəxslər bir neçə dəqiqə əvvəlcə baş vermiş hadisəni xatırlaya bilmirlər.

(Səhnə işıqlanır, qayalıq bir yer, bağ evləri görsənir. Adil Leylanın əlindən utaraq qayalığa doğru çəkir.)

LEYLA – Burax əlimi, Adil, ağrıyır axı!..

ADİL – Yaxşı, qoy sən deyən olsun.

LEYLA – *(Ətrafı nəzərdən keçirir, təmiz havanı acgözlüklə ciyərlərinə çəkir.)* Adil, sən bir ora bax. Üstündə quşu uçmuş budaqlar da, yarpaqları tökülmüş meynələr də, çarxları dayanmış su quyuları da necə yetim kimi görsənirlər.

ADİL – Düz tapmısan. Abşeron bağlarının kimsəsiz vaxtıdır. Bağda dincələnlər çoxdan yır-yığış eləyib şəhərə köçüblər.

LEYLA *(Qayalardan birinə dırmaşır.)* – Gör, necə də gözəldir. Payız günəşi solğun, soyuq yaylığını dənizin üzərinə sərib. Xırda qırçınlı ləpələr bu yaylığın altında balıq pulcuqları kimi pıçıldaşırlar.

ADİL – Leyla sənin şairliyin də varmış ki. Bu, qiyamətdir.

LEYLA *(Hoppanıb yerə düşür)* – Adil, bağlar odur ey, o tərəfdə qaldı. Biz qayalığa niyə gəlmişik.

ADİL – Qayalıqdan dəniz yaxşı görsənir.

(Yekə papaqlı bir kişi onlara yaxınlaşır. Əlindəki bağlamayı Adilə verərək uzaqlaşır.)

LEYLA – Bu kişi kimdir?.. Məni yamanca qorxutdu.

ADİL – Hə, bu kişi bizim adamdır. Bir az Çin çətənəsi verəsiydi mənə. Budur bax, sən Çin çətənəsi yəqin ki, görməmişən, çox qiymətli şeydir, dadı da pis deyil.

LEYLA *(Bir ovuc çətənə götürür, diqqətlə baxıb, bağlamaya tökür.)* – eşitmişdim, amma görməmişdim. Çiçək nənəm mənə bu bitkidən çox danışmış. Nənəm deyir ki, Çin çətənəsi çox qiymətli bitkidir. Alim adamın əlində o, dərmana, ədviyyata çevrilir. Nadan adamlar isə ondan tiryək hazırlayır, baha qiymətə satırlar.

(Adilin üzünün ifadəsi dəyişir, gözləri iriləşir, rəngi ağarır.)

LEYLA – Çiçək nənəm deyir ki, çox-çox qədimlərdə uzaq-uzaq ölkələrdən Azərbaycana "tərki-dünya" olmuş dərvişlər gələrdilər. Bu dərvişlər həm ağıllı, həm də savadlı olurlarmış. Bu dünyadakı haqsızlıqlarla barışa bilməyiblər, ona görə də, tiryəkdən uyuşdurucu maddə kimi istifafə edir, bihuş olub, o "dünyaya" gedərmişlər.

(Adil ir ovuc çətənəni ağzına tökür, tələsə-tələsə çeynəyib udur.)

ADİL – Sənin nənən ağıllı arvaddır. Ancaq bizi gözləyirlər. Gəl qaça-qaça gedək.

(Uzaqdan gələn qədim karvan musiqisi güclənir, dərvişlər oxuyurlar. Ətraf qaranlıq kölgələrlə doludur. İşıq yavaş-yavaş sönür. Səhnə fırlanır. Bağ evində bir otaq. Qarmaqarışlıq səslər, cingiltili metal səsi qızların oxuduğu mahnıya qarışaraq ümumi bir ahəng yaradır.)

QIZLARIN SƏSİ –

Ey yuxusuz gecələrim,
Ey narahat səhərlərim.
Neçin belə ötürsünüz,
Qəmli-qəmli, ağır-ağır...

Qəlbimdən qara qan axır.
Gözlərimdən həsrət yağır...

Bu ağrı, qəm, bu tənhalıq,
Çəkir dara ürəyimi.

Mən bu bağda axı necə,
Açım yara ürəyimi?..

(Adil Leyla, irəli gəlir.)

ADİL – Keç içəri, Leyla *(Onu ehmalca itələyir.)*. Hə, uşaqlar, bugünkü bayramımıza qonaq qız gətirmişəm.

(Adil salafan çantanı saqallılardan birinə verir. Oğlan ona tərs-tərs baxaraq, arakəsməyə keçir. Taxta çarpayıda uzanmış, yarıçılpaq bir qız başını qaldırır.)

QIZ – Qonağın çox zərifdir, Adil, qorxuram dözməyə.

ADİL – Zərifliyinə baxma, ley kimidir. Bizimkilərin beşini yeyər.

QIZ – Onda keçir o taya. Qızların yanına, qoy işləsin, bizim "cəmiyyətdə" işləməyən iyləməz.

(Leyla çaşıb qalır, mat-mat Adilin üzünə baxır. Uzun arıq bir oğlan Leylanı oxşayır. Leyla çiyinini oğlanın əlindən çıxarıb Ailə sığırır.)

LEYLA – Adil, bəs anan hanı?..

ADİL *(Acıqlı)* – Anam burada deyil, kənddədir, ora sabah gedərik.

LEYLA – İstəmirəm sizi, məni evimizə apar.

(Leyla çölə çıxmağa can atır. Adil onu tutub içəri dartır.)

ADİL – Qorxma, səni burda yeyən olmayacaq. Bu gün bizim bayramımızdır. Çiçək nənənin danışdığı o nağıl gecələrindən biridir. Bu gecə uzaq illərdən qopub gələn dərvişlərlə səni tanış edəcəyəm. Bu

dünyada insanların hamısı elə bir növ dərviş kimidir. Bir ora bax, pəncərənin altında oturan oğlan, saqqal Ərzumandır. Həkim olsa da, sənətini çoxdan atıb. Bizim “tərki-dünya” cəmiyyətimizə başçılıq edir. Gəl... Gəl ardımca, səni hələ qızlarla tanış etməmişəm.

(Leyla ağlayır, arakəsməyə keçmək istəmir, Adil qızın əlini buraxır.)

ADİL – Səni heç kim zorla burada saxlamır. Sən ki, bu nağıl dünyasını yuxularında görərdin. İndi nə oldu bəs sənə? Qal, bax, qəribə şeylər görəcəksən. Əgər xoşuna gəlməsə, o başqa məsələ, apararam səni evinizə.

(Leyla ovsunlaşmış kimi dayanıb. Marağ ona güc gəldiyindən Adilin ardınca yeriir. İşıqlar sönür.)

Leylanın səsi – Tərkibində mərkəzi sinir sistemini qıcıqlandıraraq tədricən onun fəaliyyətini zəiflədən bitkilər narkotik bitkilər adlanır. Bir sıra narkotik bitkilərdən tibb aləmində ağrıkəsən dərman kimi istifadə edilir. Bu cür bitkilərdən alınan dərmanlardan çox istifadə etdikdə, narkotik maddələrdən xroniki asılılıq baş verir. O maddələr həm də mərkəzi sinir sisteminə təsir göstərib, sklet əzələlərini tonusdan salır və narkoz halı yaranır...

(İşıqlar yanır, arakəsmə otaq əsl kimya laboratoritasını xatırladır. İki qız döşəmədə köhnə həsirin üstündə oturub, mis həvəngdəstədə nə isə döyürlər. Qızlar yarımqılpaqdırlar.)

ADİL – Qay, sizə köməkçi gətirmişəm. Ley yaxın gəl, bu Sürmədi, bu da Qaydır. Bizim “tərki-dünyada” heç kəsi əsl adı ilə çağırırlar. *(Qalaq-qalaq*

otları Leylaya göstərir.) Bax, bu bitkilərin əksəriyyəti ali bitkilər sinfinə aiddir. Sürmə, sən axı bioloqsan. Dövlətini Leyə göstər.

SÜRMƏ – Eybi yoxdur, ağəz. Biz də belə başlamışıq, öyrənərsən... Bax, buna tiryək, xaş-xaş, Çin çətənəsi, buna kələf da deyirlər. Bax bu, gözəlçə isə otların şahıdır. Kokayn kolu, çox qiymətli bitkidir, qızıldan da bahadır. Biz bu ot-ələflərdən dərman düzəldirik, bihuşdarı...

(Leyla halsızlaşır. Onun bu halı Adilin gözündən yayınmır. Əlini qızın alınına qoyur.)

ADİL – Ley, deyəsən başın ağrıyır?

(Barmaqlarını sürüşdürüb, qızın gözlərini örtür. Sürmə kağız bükülüsünü açıb, sarı tozu stəkandakı suya qarışdırır. Adilə verir.)

ADİL – Ley, bunu iç, başağrısı üçündür. Bax, belə. İndi canın dincələr.

(İşıqlar yavaş-yavaş özələyir. Leyla şirin bir ləzzətin təsiri altında xumarlanır. Uzaq karvan yolundan gələn zınqrovların səsi eşidilir. Dərvişlər nəğmə oxuyurlar. Otaq qara kölgələrlə dolur. Musiqinin sehirli səsi Leylanın canına hopur. Qızı xumarlandırır. Leyla məst olduqca, qəribə səslə eşidilir: "Dənizə gir... Dənizə gir... Soyun Leyla... Soyun Leyla... Leylaaaa...."

Leyla bu səslərin sehiri altında başlayır soyunmağa.

Adil onu qolları arasına alır. Ətrafda quşlar oxuyur, kimsə arfa çalır.

Səhnəni qara kölgələr doldurur. Leyla Adilin qucağında çırpınır.

Mahnı səsi dəyişilir. Oynaq, ağır bir xarici estrada musiqisi səsi güclənir.

Bayaqkı qızlar Adillə Lelanın ətrafında erotik rəqslər edirlər. Haradasa estrada musiqisi öz yerini oynaq Şərq - ərəb mahnısına verir.

Qızlar göbəy rəqsi ifa edirlər.

Yusif Əhmədov. "Yarımqıq Şikəstə"

Xumarlanmış Leylanın bərəlmiş gözləri tamaşaçılara zillənir.

Sonra yenə ağır musiqi altında rəqs edən qızlar...

Musiqi səsi güclənir, işıq zəifləyir...)

PƏRDƏ ENİR

II HİSSƏ

Karvan musiqisi və dərvişlərin şərqiəri altında pərdə yavaş-yavaş açılır. Leylagilin evi. Leyla çarpayıda uzanıb. Çiçək nənə çarpayının qırağında oturub için-için ağlayır.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Evin yıxılısın mərdimazar, tifağın dağılısın fələk. Dərdimi kimə deyim, ay Allah. Məgər deyiləsi dərdidir?

(Əlləri ilə dizlərini vurur, tumanının ətəyi ilə gözlərini silib, başını qapazlayır.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Ağılsız qarı, qoca kaftar, sən kimə inandın? Leylanı yad oğlana qoşub bağa yola salanda, bilmirdin, axırı belə olacaq? Kimə inandın... Kimə? Günahların hamısı məndədir, mən ağılsız qarıda. Niyə buraxdım axı uşağı... Öldür məni, Tanrım, öldür bu ağılsız qarını...

(Leyla gözünü açıb yavaş-yavaş ətrafa baxır. Qorxa-qorxa nənəsini çağırır.)

LEYLA – Çiçək nənə...

ÇİÇƏK NƏNƏ – Can bala...

(Leylanı qucaqlayıb oxşayır.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Can bala, Çiçək nənən sənə o muncuq gözlərinə qurban olsun. Gözlərim kor oldu, ay bala, keç günahımdan. O gədənin bulanıq şeytan gözləri ovsunladı məni...

LEYLA – Nənə, atamın gəlməsinə çox var?

ÇİÇƏK NƏNƏ – Ayın axırına gəlməlidir, istəyirsən tel vurum, tez gəlsin.

(Leyla başını nənəsinin sinəsinə qoyur, ona yad olan bir səslə yalvarır.)

LEYLA – Nənə, bilirəm məni çox, lap çox istəyirsən... Yenə də istəyirsən məni?

ÇİÇƏK NƏNƏ – Leyla, əziz balam, mən səni... Mən səni...

LEYLA – ...Onda atama teleqram vurma. Qurbanın olum nənə, atam gələndə ona heç nə demə. Özün demirsən ki, atamın ürəyi xəstədir?..

ÇİÇƏK NƏNƏ – Yaxşı mənim balam, istəsən demərəm.

(Leyla nənəsinə qucaqlayıb özünə sıxır.)

LEYLA – Çiçək nənə, can nənə, yeməyə bir şey versənə...

(Çiçək nənə yemək gətirmək üçün ayağa durur. Ağır addımlarla Leylanın çarpayısından uzaqlaşır.

İşıqlar sönür, səhnənin qabağına pərdə enir.)

...Leyla əlində kitab-dəftər dərstdən evə tələsir. Küləyin viyılısı eşidilir.

Paltosunun yaxalığını qaldırırsa da, ağ ipək şarfının bir ucu çiyindən

sürüşərək arxasınca yellənir. Kimsə onu daban-basma izləyir. Arxadan gələn adam sıçrayıb Leylanın qabağını kəsir. Leyla qorxudan özünü itirir. Küreyini divra söykəyir.

ADİL – Qorxma Ley, bu mənəm!

Leylanın qəzəbdən, nifrətdən bütün bədəni əsir. Leyla Adilin üstə cumur.

LEYLA - "Al, al əclaf"...

Leyla yumruqlarını işə salır. O, bir neçə zərbədən sonra Adili yerə sərir, başlayır onu təpikləməyə. Adil müqavimət göstərmir, əllərini üzünə tutub çabalayır. Heydən düşmüş Leyla üst-başını çırpa-çırpa ağlayır.

ADİL – Ley...

LEYLA – İtil cəhənnəmə...

(Adil Leylanın yerə düşmüş çantasını götürür, xəlvətcə çantaya nəşə qoyur, qaranlığa qarışaraq yox olur. Leylanın hıçqırtıları eşidilir. İşıqlar yanır, pərdə qalxır. Leylagilin evi. Çiçək nənə qayıdır, Leylanı otağın ortasında özündən getmiş görür.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Leyla... Qurbanın olum bala, bu nə hoqqadır çıxarırsan. Açı dərini danış nənənə, axı niyə belə eləyirsən?.. Allah özün kömək elə, bu nə işdir mən düşdüm...

(Leyla bir-iki ağız asqırıb gözərini açır, key-key nənəsinə baxır.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Leyla qurbanın olum, mənə niyə öldürürsən. Açı dərini danış...

LEYLA – Axı nə deyim sənə, nənə... Məgər deyiləsi dərdidir ki, sənə danışım. Dərdimi sənə desəm, ölə bilərsən nənə.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Qoy ölüm bala, tək sən dərdini danış, ürəyini boşalt, onda yüngülləşərsən.

LEYLA – Ölməli mənəm, qoy mən ölüm, nənə, bu mənim haqqımdır.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Gecələr çox pis yatırsan, yuxuda tez-tez kimisə hədələyirsən. Bu gecə elə qışqırdın ki, az qaldı ürəyim partlasın.

LEYLA – Görürsən, daha yaxşıyam, bir az əsəblərim korlanıb, yəqin çox oxumaqdandır. Fikir eləmə, nənəcan, hər şey yaxşı olacaq.

ÇİÇƏK NƏNƏ – Həkim çağırmışdım, o da elə sən deyəni dedi. Bildirdi ki, uşağa sakitlik lazımdır, əsəbləri korlanıb. Budur, dərman da almışam. Sən uzan, mən dərmanı götürüb gəlirəm.

(Çiçək nənə ayağa qalxır, yerə tökülmüş kağız bükülülərini görür. Kağız bükülülərini ovcuna yığır, Leylaya göstərir.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Bunlar nədir bala?

(Leyla zorla özünü ələ alır, səsi titrəyə-titrəyə nənəsinə baxır.)

LEYLA – Hə, dərmandı bunlar, biologiyanın reaktivləridir. Kimyəvi məhlul alanda bunlardan katalizator kimi istifadə edirik.

(Çiçək nənə heç nə başa düşmür. Başını əsdirə-əsdirə kağız bükümlərini Leylanın yerə düşmüş çantasına yığır.)

İşıq sönür, səhnə fırlanır. Çınqıllı qaya, yaxınlıqdan dalğaların şap-şupu eşidilir. Ürəklərini şeytana vermiş narkomanlar qayanın altına toplaşblar.)

ADİL – İşlər şuluqdur. Sahə müvəkkili duyuyq düşüb, buralarda vurnuxur, əgər yerimizi dəqiqləşdirsə, onu aradan götürmək lazım olacaq.

ƏRZUMAN – Hələlik işiniz olmasın, dərinə getsə, onda aradn götürərik.

(Ərzuman qoltuğundan iri bir dəsmal çıxarıb yerə sərdi. Narkomanlar hərəkətə gəlirlər. Dəsmalın üstü pul və qızıl əşyalarla doldu – Sürmə qoynundan ağır bir qızıl zəncir çıxarıb Ərzumanın gözləri önündə yelləyir. Ərzuman razılıqla gülümsəyir, Sürmənin yançağını sığallayır.

ƏRZUMAN – Adil, bəs sən, əliboşmu gəlmisən?

(Adil barmağındakı aqat daşlı üzüyü çıxarıb Ərzumana uzadır. Sürmə özünü irəli atıb üzüyü göydə qamarlayır.)

SÜRMƏ – Bunu olmaz, aqat uğur daşdır, yadigardır, bizdə yaxşı nə varsa bu üzüklə bağlıdır.

(Ərzuman Sürmənin əlini sıxır, ovucundan üzüyü götürərək dəsmalın üstünə atır.)

ƏRZUMAN – Biz hamımız zülmət dünyasındayıq. İşıqlı dünyaya isə yalnız tiryəkin köməyilə çıxırıq. Yaxşı nə vardısı, hamısı o "zülmət quyusunda" məhv olub. Qəlbimizi "şeytana" satandan sonra, ancaq pis işlərə məşğuluq.

ADİL – Yaxşı filosofluğun varmış ki, sənin. İncimə qardaş, işlər yaxşı getmir. Tələbat artdıqca, maddi çətinliyimiz, pula olan ehtiyacımız da artır.

ƏRZUMAN – Sürmə, Tofiq hiyə gəlməyib?

SÜRMƏ – Mən bilmirəm, söz vermişdi ki, pul gətirəcək.

(Ərzuman ağzındakı siqareti yerə atır.)

ƏRZUMAN –Tfu... anasını ağlar qoyaram onun. Sürmə, əgər sabah onu bura gətirməsən, qoy özündən küssün. Hələ bizim "tərki-dünya"dan canını qurtaran olmayıb.

(Adilin yanından keçib qaya parçasına söykənən qıza yaxınlaşır, çənəsindən tutub yuxarıya qaldırır.)

ƏRZUMAN – Sən də özünü yaxşı aparmırsan. Şəhərdə yad oğlanla görüblər səni. Ağzından bircə kəlmə qaçırsan, it balası kimi boğazını üzərəm. Başa düşdün?

(Dənizin gurultusu Ərzumanın sözlərini eşidilməz edir. Işıqlar sönür, səhnə fırlanır. Şəhər bağlarından biri. Leyla ilə Mehman oturacaqda oturaraq birbirinə qısılıblar. Ağacların birinin budağında oturmuş quş cəh-cəh vurur. Leyla əlini Mehmanın ovucundan çıxardıb maraqla quşa baxır.)

LEYLA – Ora bax, Mehman, gör nə qəşəng quşdur. Necə də qəmli-qəmli oxuyur.

(Söhbətin səmti dəyişdiyinə görə Mehman sevinir, ürəyində bu balaca quşa qarşı məhəbbət oyanır.)

MEHMAN – Hə, gözəl quşdur, adına Alabaxta deyirlər. El arasında hamı ona hörmətlə yanaşır. Alabaxtaya daş atmaq, hürkütmək, vurub öldürmək günah sayılır. Kim bu quşu öldürsə, nəsilbənəsil xeyir görməz. Bu quş haqqında əfsanə də var...

LEYLA – O əfsanəni bilirəm, Çiçək nənəm danışıb mənə.

MEHMAN – Deyilənə görə çox qədimlərdə bir qız var imiş. Adı Alabaxta imiş bu qızın. Gözəllikdə Ayla, Günəşlə bəhsə girəmiş bu qız. Bütün aləmə soraq salmışdı qızın gözəlliyi...

LEYLA – ... Sonra onu bir əzazil, eybəcər, varlı bir bəyə ərə vermək istəyirlər. Alabaxta isə onu sevmir. El arasında rüsvay olacağından qorxan Alabaxta, Allaha yalvarır ki, onu xilas etsin.

MEHMAN – Tanrı Alabaxtanı quşa döndərir. Elə o vaxtan da Alabaxta koldan-kola, ağacdan-ağaca qonaraq öz qəmli mahnısını oxuyur...

LEYLA – Bu danışılanlar əfsanə olsa da, çox kədərli hadisədir. Hərənin öz mahnısı var, gec ya da tez, axır ki, bir gün oxunmalıdır bu mahnı. Tanrı da çox zaman insanı eşitmir. Mən ona o qədər yalvarmışam ki, eşitmədi səsimi...

MEHMAN – Leyla daha bəsdir, dur gedək...

LEYLA – Mən hələ sözümlü qurtarmamışam, Mehman. Qulaq as, gör hələ başıma nələr gəldi mənim...

MEHMAN – Lazım deyil Leyla, sən mənə kədər gətirirsən, mən isə bunu istəmirəm. Dur ayağa, dur gedək buradan...

LEYLA – Xahiş edirəm, kəsmə sözümlü. İnsan dərini, kədərini bir başqası ilə bölüşməyə, o kədərdən ölə bilər. Bir də ki, hər şeyi açıqlamalıyam axı...

MEHMAN – Mən heç nə bilmək istəmirəm, niyə başa düşürsən axı, mən sənə tələbə Leylanı yox, indiki gözəl Leylamı sevirəm...

(Leyla hıçqıra-hıçqıra Mehmanın əlindən tutur, bir müddət başını onun çiyinə qoyaraq ağlayır.)

LEYLA – Çiçək nəyə bəzi şeyləri başa düşsə də, başıma gələnləri gizlədirdim ondan. Hər xırda şeydən ötrü özümdən çıxır, əsəbiləşirdim. Günlərlə otağımdan çıxmırdım. Başa düşürdüm ki, nəyə qarşı haqsızlıq edirəm, ancaq özümlə bacarmırdım. Evdən çıxıb getməyimlə onu

qorxuzurdum. Elə bil bunları mənə kimsə, qəsdən elətdirirdi. Qorxurdum. Qapının zəngi, telefonun cingiltisi məni haldan çıxarır, gizlənməyə yer axtarırdım.

Çiçək Nənəmin sözü ilə desək “sevimli nəvəsi” göz görə-görə əldən gedirdi. Şiddətli baş ağrıları mənə əzab verirdi. Nənəm səsini içinə salıb ölüsünü qoyub, dirsini ağlayırdı...

MEHMAN – Sənin belə qəddarlığın da var imiş. Əvvəldən bilsəydim səni “sevməzdim”...

LEYLA – Hələ də gec deyil, mənim keçmişim qara yelkənlərlə doludur. Səni sevəndən bəri bu qara yelkənlər hər gecə yuxuma girir, aramızda qara sədd kimi dayanır. Bu qara yelkənləri cırıb dağıtmaq üçün hər şeyi sənə danışmalıyam.

MEHMAN – Leyla, əzizim sən də məni başa düş, insan ömrü boyu keçmişlə ilə yaşaya bilməz...

LEYLA – Doğrudur, ancaq keçmişdən azad olmaq üçün mən hər şeyi sənə danışmalıyam. Bədənimdə gedən dəyişiklik orqanizmin “narkotik aclığı” idi, bədənimin narkotik maddələrdən fiziki və ruhu asılılığının təzahürü idi. Mən elə bir vəziyyətə düşmüşdüm ki, çıxış yolu tapa bilmirdim. Həmin gecə başımın ağrısı həddini keçmişdi. Qulaqlarım zoqquldayır, dözə bilmirdim. Elə onda da Tanrıya yalvardım ki, mənə kömək eləsin.

MEHMAN – Tanrı sənə kömək elədimi?

LEYLA – Əgər onda Tanrı mənim səsimi eşitsəydi hər şey başqa cür olardı. Lakin Tanrı mənə Adilin səsini göndərdi. “Bu həblər baş ağrısını kəsmək üçündür. Qorxma, Ley, tök dilinin üstünə. Bax belə... Bax belə....”

(Leyla həyacanla başını qaldıraraq Mehmana baxdı. Mehman Leylanı çiyinlərini qucaqlamışdı, gözlərindən yaş axırırdı.)

LEYLA – Tanrı insandan üz döndərəndə əvvəlcə onun aqlını əlindən alır. Elə bil aqlımı kimsə oğurlamışdı. Hə bu da mənə çox baha başa gəldi. Əvvəlcə özümü itirdim, sonra atamı. Atamın ölümü Çiçək nənəmi əlimdən aldı. Bu geniş dünyada tək-tənha qaldım. Uzun illərdir ki, vicdan əzabı çəkirəm. Deyirlər ki, insan dərđini danışanda yüngülləşir. Bax görürsənmi, Alabaxta uçub getdi, o da mənim kədərimə dözə bilmədi.

MEHMAN – Daha oxumur, o uçuşuyla sənın kədərini də apardı. Kədər əbədi deyil, ağrıyacaq keçəcək, bir gün gəldiyi kimi, bir gün də çıxıb gedəcək...

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır. Mehmanın evi. Yataq otağı. Telefon uzun-uzadı zəng çalır. Mehman yuxulu-yuxulu dəstəyi götürür.)

MEHMAN – Alo, eşidirəm sizi...

(Mehman yanında uzanmış Leylaya baxdı. Əyilib boynundan öpdü. Leyla böyrü üstə çevrildi. Mehman yenidən dəstəyi qulağına qoydu.)

MEHMAN – Alo, eşidirəm sizi, bəli bura doktor Leylanın evidir. Yox, çağıra bilmərəm, Leyla bir az nasazdır, yatıb. Əgər mümkünsə, sabah zəng vurun. Sabah gec olar, siz Leylanın indi görməlisiniz?

(Leyla səsə ayılır. Mehman günahkarcasına ona baxır, dəstəyi ona uzadır.)

MEHMAN – Tanımıram, bir qadındır, səni görmək istəyir, deyir ki, sabah gec olar.

LEYLA - Eşidirəm, yox, tanımadım. Hansı Sürmə? Dedim ki, tanımadım, xeyir mənim elə tanışım yoxdur. Axı sizə nə lazımdır?

(Leylanın rəngi ağarır, dəstəyi tutan əli yarpaq kimi əsir. Dişlərini bir-birinə sıxaraq qıcıyır. Mehman telefonun dəstəyini Leyladan almağa çalışır. Leyla onun əlini itələyir.)

LEYLA – Nə vaxt yandırdılar? Polisə xəbər eləmişəm? Yaxşı gözünün qorasını tökmə. Mehmanı göndərirəm dalınca. Heç hara getmə ha, elə orada gözlə.

(Leyla tələsə-tələsə yır-yığış eləyir, gözləri dolmuş halda Mehmanı da tələsdirir.)

MEHMAN – Harada gözləyir?

LEYLA – "Maral" restoranının qabağında, telefon köşkü var, elə orada.

(Leyla bir qədər fikirləşir, Mehmana yaxınlaşaraq onu özünə tərəf sıxır.)

LEYLA – Ehtiyatlı ol, qızın yanında adam olsa, yaxınlaşma, qayıt gəl evə.

(Mehman çıxır, otaq yavaş-yavaş işıqlanır, Leyla başını əlləri ilə tutaraq çarpayının qırağında oturur. Səhnə arxasında kimsə qəmli oxuyur.)

İçimdə bir sevda var,

Bu nə sevda, bilmirəm.

Bu sevda yollarında, -

Nələr olur, bilmirəm.

Üfüqdə dan sökülür,

Səmada ulduz sönür,

Payız hələ gəlməyib,

Yarpaq niyə tökülür?

Allah bu nə oyundu,
Mənimlə oynayırsan.
O qaranlıq keçmişimi,
Gözümə doldurursan.

(Mahnı bitir. Leyla yavaş-yavaş başını qaldırır. Mehman bir qızla gəlir. Qız Leylanı gören kimi özünü onun üstünə atır, boynunu qucaqlayıb hönkürür. Leyla qızı özündən aralayır. Soyuq və quru səsle danışır.)

LEYLA – Danış görüm, nə olub, gecənin bu vədəsində niyə küçələrə düşmüşsən?

SÜRMƏ – qaçmışam, birdəfəlik qaçmışam. Daha ölsəm də, ora qayıdan deyiləm.

(Sürmə ağlayır. Mehman onları təkliddə qoymaq üçün yan otağa keçir.)

SÜRMƏ – Tofiqi yandırdılar, sən tanıyırdın onu, bizə təzə qoşulmuşdu. Ciyəri yanmış Ərzuman tapıb gətirmişdi uşağı. Amma kalan idi, çoxlu pul gətirirdi. Ərzuman onu gözdən qoymurdu. Bir dəfə məni çağıraraq hədələdi, dedi ki, əgər Tokay qaçsa, Adil səni dənizdə boğacaq. Tokay onun ləqəbi idi. Elə mənim də adım Sürmə deyil, Sürəyyadır...

(Leyla acıqlı-acıqlı onun sözünü kəsir.)

LEYLA – Bunları bilirəm, sən de görüm Tofiqi niyə yandırdılar?

SÜRMƏ - Həmin gecə Adil Ələsgərin yanından əliboş qayıtmışdı. Bütün günü gözlədik Ələsgər gəlmədi...

(İşıq sönür, səhnə fırlanır. Gecə barlarından biri. Ağız deyəni, qulaq eşitmir. Çal-çağırdan, oynayanlardan hiss olunur ki, hamısı hallıdır. Adil onların arasından keçərək küncə sığınmış Ələsgərə yaxınlaşır.)

ADİL – Qədəş, nə yaxşı fikrə getmisən?

(Ələsgər onu eşitməməzliyə vurub, oynayanlara qoşulur.

Adil onun pencəyinin yaxasından yapışaraq geriye çəkir, boğazından yapışaraq divara dirəyir.)

ADİL – Ələsgər, sən mənəmlə siçan-pişik oynayırsan. Qorxmursan siçan səni hop eləyib udar. Özünü gicliyə qoyma, malı ver aparım.

ƏLƏSGƏR – İndi olmaz, bir azdan gələrəm. Gör necə marıtlayırlar, elə bil dədələrini mən öldürmüşəm.

ADİL – Özün bil, Ərzumanı ki, yaxşı tanıyırsan, o, belə şeyləri bağışlamır. “Mali” vaxtında çatdırmasan, Ərzuman inciyə bilər...

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır. Leylanın evi, Sürmə həyacanla danışır.)

SÜRMƏ – Həmin axşam Ələsgər “mali” çatdırmadı. Gecə Tokay özü gəldi, gözləri qızarmışdı, yaman sinirli idi. Mənə dedi ki, anası hər şeyi bilir. Cibindən bir bağlama çıxartdı: “Bunu Ərzumana ver, – dedi. Anam həkimlə danışib, gedirəm müalicəyə”. Elə bu zaman Ərzuman gəldi, Tofiqi göstərərək, bağlayın ağaca, əmrini verdi. Tokayı ağaca bağlayıb, ətrafına kol-kos, ağac və taxta paçaları yığıb od vurdular. Gözlərimə inana bilmirəm, ürəyim az qalırdı sinəmdən çıxsın...

(Leyla ayağa durdu, rəngi ağarmışdı. Qızdırmalı adamlar kimi titrədi.)

LEYLA - Danışma... danışma... danışma...

(Hər iki qadın yanaşı dayansa da, müxtəlif istiqamətlərə baxırdılar. İşıqlar yavaş-yavaş sönür. Pərdə arxasından karvan musiqisi eşidilir. Dərvişlər oxuyurlar.)

Bu dünyanın nəyi qalıb?

Çəmənə var, çiçəyi yox.

Küçəsinə adamı var,

Adamında ürəyi yox.

Bu dünyanın nəyi qalıb,

Günəşi var, istisi yox,

Yerin, göyün, insanların,

Şəkli qalıb, mənası yox...

(Musiqi uzaqlaşdıqca pərdə yavaş-yavaş enir.)

III HİSSƏ

(Leylanın evi. Leyla əlində bir bağlama gəlir. Sürəyyanın paltarlarını götürərək eyvana çıxır, paltarlara od vurub yandırır. Sürəyya həyacanla alova baxır. Leyla evə qayıdır.)

SÜRƏYYA – Deyəsən, səhər-səhər kabab bişirirsən?

LEYLA – Yox, sənın paltarlarını yandırırım. Qulaq as, gör sənə nə deyirəm, əgər keçmişinlə birdəfəlik üzölmək istəyirsənsə belə yaxşıdır.

(Sürəyya gözlərini silərək keçib divanda oturur. Leyla bir qədər otaqda var-gəl etdikdən sonra Sürəyyanın yanında əyləşir.)

LEYLA – Gəl şərti şumda kəsək, yoxsa xırmanda yabalaşarıq. Sənın keçmişin paltarınla yanıb kül oldu. Bu gündən yenidən Sürəyya olursan.

(Leyla başını əlləri arasına alaraq fikirləşir. Qəflətən yerindən duraraq Sürəyyanı da ayağa qaldırır, qızı diqqətlə başdan-ayağa süzür, elə bil sözləinin təsirini yoxlayır.)

LEYLA – Əlbəttə, təkçə mənim köməyim azdır. Mənim yanımda, narkoloji klinikada bir kurs müalicə keçəcəksən. Əgər nəfsini iradənə qurban verə bilsən, hər şey yaxşı olacaq.

(Leyla ürək ağrısı ilə qıza tamaşa eləyir.)

Leylanın səsi – Mənim də taleyim belə ola bilərdi. İlahi, gör insan özünü nə günə salır. O şey ki, qadağandır, həmişə ora can atır insan. Bütün dövrlərdə belə olub, marağ, nəfs, hərislik insanı məhv edib. Görəsən niyə belə olur axı?

Sürəyyanın səsi – Sən ağıllı çıxdın Leyla, iradəli oldun. Mən elə o zaman da sənin ağılına heyran idim. Başa düşə bilmirdim ki, bu ağılla, bu iradə ilə "tərki-dünya"ya necə düşmüşdün. Yaxşı ki, taleyini qabaqcadan görə bildin, hisslərini cilovladın. Qoçaq qızsan, vallah, Leyla. Mən bacarmadım, bacara bilmədim, əldən-ələ keçdim, bir qurtum tüstüdən ötrü ən alçaq işlərə məcbur etdilər məni...

(Leyla gözünü Sürəyyadan çəkmir, onu qucaqlayıb özünə sıxır.)

Leylanın səsi – Yazıq qız, gör nə günə qalmısan. Sağlam, gözəl, ağıllı idin, əgər onlara qoşulmasaydın, səndən yaxşı ana olardı. Xoşbəxtliyini bir anlıq "kayfa" qurban verdin. Niyə belə olmalıydı axı...

(Leyla Sürəyyadan ayrılaraq divanda oturur. O, hiss olunacaq dərəcədə əsəbidir.)

LEYLA – Danış görüm, Tofiqi kim yandırdı?

(Leylanın qəfil sualı Sürəyyanı çaşdırdı. Gözləri yaşla dolur. Bu Leylanın nəzərindən qaçmır.)

SÜRƏYYA – Məni otağa alıb qapını bağladılar. Pəncərədən həyəət görsənirdi. Gecə yarısına kimi Tofiq ağaca bağlı qaldı. Bir də gördüm ki, hamısı həyəətə tökülüşdü. Nəşəli idilər. Tofiqi söyə-söyə ona od vurdular. Gözlərimə inana bilmirdim, ürəyim az qalırdı yerindən çıxsın...

(Leyla ayağa durur, rəngi ağarmışdı, bunu onun üzünə düşən işıqda aydın görsənirdi. Qızdırmalı adamlar kimi titrəyirdi.)

LEYLA – Danışma... danışma... danışma...

(İşıqlar özələyir, pərdə arxasından Leylanın səsi eşidilir.)

Leylanın səsi – Nifrəti gizlətmək asandır, məhəbbəti gizlətmək çətindir. Biganəliyi isə mümkün deyil. Lakin yaşadığımız cəmiyyətdə hələ də biganəliyə rast gəlirik. Çox zaman özümüzdə bu “xəstəliyə” tuuluruq. Axı, biz başqasının bədbəxtliyinə biganə qalmaqla, onun cani olmasına şərait yaradırıq. Niyə özümüzün kölgəsinə sığınıb yaşayıq? Dəymə mənə, dəyməyim sənə. Niyə axı... niyə axı...

(İşıqlar gücləir, Leyla əsəbiliklə bağlamanı açır, içindən çıxardığı paltarları Sürəyyanın üstünə atır.)

LEYLA – Al, geyin gedək. Əgər yaddaşım məni aldatmırsa, sən bioloqsan...

(Sürəyya başı ilə təsdiq edir.)

SÜRƏYYA – Leyla, məni də tutacaqlar?

LEYLA – Bilmirəm, hələlik müalicə olunarsan. Sənə çətin olacaq, əgər dözə bilsən sonda baxarıq.

(Hər ikisi otaqdan çıxır, səhnə fırlanır. Leylanın iş otağı. Leyla yazı masasının arxasında oturaraq xəstəlik vərəqlərini yoxlayır.)

Leylanın səsi – Bu “xəstələr” həyatdan, cəmiyyətdən üz döndərmiş, “tərki-dünya” olmuş adamlardır. Onlara qayğıyla yanaşı, qəlblərinə girib, ürəklərini “şeytandan” alıb özlərinə qaytarmaq lazımdır. Şirin söz, insana

Yusif Əhmədov. "Yarımqıq Şikəstə"
məhəbbət, fiziki əmək bu xəstələri yenidən özlərinə, ailələrinə, cəmiyyətə
qaytara bilər...

*(Leyla vərəqləri özündən kənara itələyir. Ayağa durmaq istəyəndə qapı
döyülür.)*

LEYLA – Gəlin, qapı açıqdır.

*(Cavan bir qız utana-utana içəri girir. Leyla tələsə-tələsə saçlarına sığal
çəkir, xələtinin düymələrini bağlayır. Qız əlində bir vərəq tutaraq Leylaya
yaxınlaşır. Vərəqi ona uzadır.)*

LEYLA – Utanma, yaxına gəl, bax burada, yanımdakı kətildə əyləşin.

*(Leyla eynəyini gözüne taxır, kağızı oxuyur. Göndəriş vərəqəsini stolun
üstünə qoyur.)*

LEYLA – Yaxşı, çox yaxşı, mən özüm onlardan xahiş eləmişdim ki, bizə bir
həkim göndərsinlər.

(Leyla diqqətlə qıza baxır.)

LEYLA – Bəri başdan deyim ki, bura o biri xəstəxanalara oxşamır.

QIZ – Bilirəm, özüm buranı istəmişəm. Bəlkə mən başqa vaxt gəlim?

LEYLA – Niyə ki, elə indi həll edərik məsələni.

(Leyla düyməni basır. Katibə içəri girir.)

LEYLA – Bax gör, hansı şöbədə vakant yerimiz var.

KATİBƏ – Həkim, tək cə narkoloji şöbədə bir yer boşdur.

(Leyla göndəriş vərəqəsinin üstünü yazıb katibəyə verir.)

LEYLA – Çox yaxşı, kadrlar şöbəsinə gedin. Deyin, əmrini versinlər.

(Leyla siyirmədən qalın bir qovluq götürüb stolun üstünə qoyur. Qovluğu açmaq istəyəndə, Sürəyya içəri girir.)

LEYLA – Nə yaxşı gəldin, bu gün səhərdən heç sənle danışmağa vaxtım olmayıb. Ananla görüşə bildinmi?

SÜRƏYYA – Bilmirəm sizə necə təşəkkür eləyim. Anam məni evə çağırır. Gəldim ki, bir-iki saatlığa sizdən icazə alım.

LEYLA – Deməli, gedirsən bizdən. Bəlkə incimisən?

SÜRƏYYA – Siz nə danışırırsınız, Leyla xanım.

(Sürəyya ona yaxınlaşıb qucaqlayır, Leylanın başını sinəsinə sıxıb saçlarından öpür.)

SÜRƏYYA – Mənim ən ağır günlərimdə qolumdan tutdunuz. Həyatımın bir tükəndən asılı olduğu vaxtda anadan da, bacıdan da yaxın oldunuz mənə. İndiki həyatım üçün borcluyam sizə. Ömrüm boyu sevecəyəm sizi...

(Ağlayır. Leyla da kövrəlir. Zəifliyini göstərməmək üçün eynəyini gözüne taxır.)

LEYLA – Mən elə demək istəmirəm, anamı görməmişəm, Çiçək nənəm mənə analıq eləyib. Günahkaram nənəmin qarşısında. Heç vaxt, heç nə ilə yuya bilmərəm günahımı.

SÜRƏYYA – Elə deməyin, Leyla xanım, siz günahınızı çoxdan yumusunuz.

Nənəniz sağ olsaydı, özü bunu sizə deyərdi...

Leyla kövrək səsle danışır. Eynəyinin çıxararaq yanaqlarından axan göz yaşlarını dəsmalla qurlayır.

LEYLA – O vaxt mən narkoloji xəstəxanadan çıxıb evə gəlmişdim. Pillələri iki-iki çıxırdım. Çiçək nənəmi görmək, boynunu qucaqlayıb doyunca öpmək istəyirdim. Qapını tanımadığım bir qadın açdı...

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır. Leylagilin evi. Leyla içəri keçmək istəyir. Yad qadın onun qabağını kəsir.)

YAD QADIN – Kimi istəyirsən, ay qız?

(Leyla tanımadığı yad qadına təəcüblə baxır. Qadın başdan-ayağa qara geyinib. Eyni ilə atasına oxşayır. Leylanın yad qadına qanı qaynadı, onda özünə qarşı bir doğmalığ hiss etdi. Qadın Leylanın ona maraqla baxdığını görüb qapını bağlamaq istəyir. Leyla ona mane olur.)

LEYLA – Xala, mən Leylayam. Çiçək nənə...

(Leylanın sözü ağzında qalır. Çiçək nənə dəhlizdə görsənir. Eynilə yad qadın kimi qara geyinib. Çiçək nənə qocalmış, arıqlamış, üz-gözündən iztirab tökülür. Sevimli nənəsinin görkəmi Leylanı sarsıdır. Çiçək nənə ona yad olan soyuq baxışla Leylaya baxır. Bu yad baxış, soyuq ox kimi Leylanı dəlib keçir. Leyla dözə bilmir.)

LEYLA – Çiçək nənə, can nənə...

Yusif Əhmədov. "Yarımqıq Şikəstə"

(Leyla özünü nənəsinin üstünə ataraq onu bərk-bərk qucaqlayır. Çiçək nənə titrəyən əllərilə Leylanı özündən kənarlaşdırır, bir qədər də sərtləşir.)

ÇİÇƏK NƏNƏ – Zəhrimar nənə, çor nənə. İtil gözümdən, nankor, səni görüm lənətə gələsən...

(Çiçək nənə ayaqları dolaşa-dolaşa dəhlizdən keçərək yox olur. Leyla dözə bilmir, sarsılır. Əl atıb saçlarından yapışır. Elə bir qiyyə çəkir ki, ətrafda nə varsa Leylanın səsindən titrəyir. Leyla yerə çökərək bayılır. Səhnə fırlanır. Leylanın kabinetini.)

LEYLA – Bir neçə gün nənəm otağından çıxmadı. Mən yad qadınla tək qaldım. İlk dəfə adımı onun dilindən eşitdim. Qadının səsi də nənəmin səsinə oxşayırdı. Nənəm bir dəfə mənə demişdi ki, onun atamdan başqa bir qızı da var...

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır. Leylagilin evi. Leyla çarpayıda uzanmış halda gözlərini açır. Qadını birinci dəfə görürmüş kimi təəcüblənir.)

LEYLA – Bağışlayın, bəs siz kimsiz?

(Qadının sifətindən ani olaraq kölgə keçir. Leylanın çarpayısının qırağında oturub onun əlini öz əlinə alır.)

LEYLA – Xala, sizin əlləriniz nənəmin əlləri kimidir. Yumuşaq, isti, ətirli.

(Leyla üzünü qadının əllərinə sürtür. Qadın ilk dəfə olaraq gülümsünür.)

YAD QADIN – Mənə xala demə, Leyla.

LEYLA – Siz... siz...

YAD QADIN – Hə, Leyla o mənəm, sənın bibinəm. Cavanlıqda xoşbəxtliyi kənarda axtardım. Xoşbəxtlik də bədbəxtlik kimidir, gəlməmişdən əvvəl, gözlərimizi tutur. Biz ətrafımızda nələrin olduğunu gömürük. İnsan cavanlıqda öz mənliyini təsdiqləmək üçün doğru ilə hesablaşmaq istəmir. Bu yuxu kimidir, ayılanda görürük ki, iş-işdən keçib.

LEYLA – Bəs indiyə qədər harada idin, niyə evimizə gəlmirdin?

YAD QADIN – Moskvada institutda oxuyurdum. Milliyətcə yəhudi olan bir tələbə oğlanla sevişib ona ərə getdim. O gündən də Çiçək nənə məni övladlıqdan çıxardı. Heç atan da son nəfəsində belə məni bağışlamadı.

LEYLA – Atama nə olub ki, məgər o, ezamiyyətdə deyil?

YAD QADIN – Qulaq as Leyla, gör sənə nə deyirəm. Mənə dedilər ki, sən çox ağıllı qızsan. Gənclikdə hamı səhv edə bilər, amma bu səhvi düzəltməyi hamı bacarmır. Bunun üçün insandan böyük iradə, qüvvə, özünü, içini kəşf etmək bacarığı tələb olunur. Atan özündə bu dözümlü tapa bilmədi, rüsvayçılıqdan qorxdı. Onun elə uşaqılıqdan ürəyi zəif idi. Çiçək nənə də son günlərini yaşayır. Oğlunun ölümündə səni günahlandırır. İni biz daha ağıllı, səbrli və dözümlü olmalıyıq.

LEYLA – (Xəbərdən sarsılıaraq.) Yox, yox bu, ola bilməz. Daha mən də yaşamaq istəmirəm. Öldür məni bibi, öldür məni sənə qurban olum. Mən belə yaşamaq istəmirəm... istəmirəm...

(İşıqlar sönür, səhnə fırlanır. Leylanın kabinetini. Sürəyya ona su içirdir.)

SÜRƏYYA – Başına dönüm, Leyla, özünü ələ al.

LEYLA – Mən onda başa düşdüm ki, bunlar niyə qara geyiniblər. Ağlaya bilmirdim, içərim göynəyirdi. Göz yaşım qurumuşdu. Bir həftə sonra Çiçək nənəni torpəyə tapşıranda da ağlaya bilmədim. İçim göynəyə-göynəyə fikirləşdim ki, daha mənimki qurtardı, elə bura qədərmiş hər şey. Lakin

sonralar başa düşdüm ki, səhv eləmişəm. Qaranlıq olan yerdə, işıq da olmalıdır. Axı qaranlıq işığın kölgəsidir. Bir müddət bibimlə birgə yaşadım. Onun köməkliliyi ilə akademik borclarımı verib yenidən tibb institutuna bərpa olundum. Məndə yaşamağa inam oyandı.

(Şəfqət bacısı otağa girir.)

ŞƏFQƏT BACISI – Bağışlayın, Leyla xanım, o yenə gəlib.

LEYLA – İstəyi nədir o gələnin?

(Şəfqət bacısı irəli addımladı. Leylanın mehribanlıığı qızı bir qədər ürəkləndirsə də, çəkinə-çəkinə danışdı.)

ŞƏFQƏT BACISI –Bir qoca kişidir, dilənçiyə oxşayır. Hər gün gəlir, gözləyir. Elə ki, növbəsi çatdı durub gedir.

(Leyla qızı ürəkləndirmək üçün gülür, Sürəyya da ona qoşulur.)

LEYLA – Yəni bir dilənçi qocaya da gücün çatmır ki, tutub saxlayasan. Yenəmi çıxıb gedib?

ŞƏFQƏT BACISI - Yox, bu gün getməyib. Odur ey, qapının dalında dayanıb, icazə versəydiniz çağırardım.

LEYLA – Əlbəttə, məgər qocanı gözlətmək olar? Sürəyya, get kömək elə, qoyun gəlsin.

(Qoca içəri girənə qədər Leyla saçlarının düzümünə sığal çəkir, yeini rahatlayır. İçəriyə üst-başında nimdaş paltarları olan bir qoca girir. Sir-sifəti sarımtıl torpaq rəngindədir. Əyninə böyük olan kirli pencəyinin yanlarından qolları sallanır. Yeridikcə ayağının birini arxasınca sürüyür. Gözləri çuxura

düşmüş qocaya Leylanın yazığı gəlir. Ayağa durub qolundan tutur, stul çəkib otuzdurur.)

LEYLA – Buyurun, dərдинizi danışın əmi, mən sizə qulaq asıram.

(Elə bil dəmirçinin körüyünü basdılar, qocanın sinəsi xışıldadı. Quruda çabalayan balıq kimi bir neçə dəfə ağzını açıb-yumdu. Leyla onun qaralmış dişlərini gördü. Baş verəcək hadisəni qarşılamaq üçün əlini düyməyə apardı. Qoca oturduğu stuldan dik atıldı. Qabağa əyiləək Leylanın qolundan yapışdı. Xırıltılı, quru səsə danışdı.)

QOCA – Lazım deyil Ley... Təklidə danışsaq, belə yaxşıdır.

("Ley"... bu söz sanki zindan çəkici kimi Leylanın təpəsinə endi. Stola dəyən yumruğun səsinə sanitarlar özlərini içəri salırlar. Rəngi-ruhu qaçmış, dodaqları səyriyən Leyla stulda ikiqat olmuş qocaya baxdı. Qoca başını qaldırıb sanitarları görür. Hirsindən, qorxudan tir-tir əsir. Bir qədər də donqarlaşıb yumağa döndü. Leyla ondan gözlərini çəkmirdi. Bu qoca Leylanın günahlarının qara kölgəsi idi. Qəlbindən dəli bir fəryad qopdu Leylanın.)

Leylanın səsi – Bağışla məni, Çiçək nənə, qurbanın olum, keç günahımdan...

(Leyla özünü ələ alıb qamətini düzəltdi. Yazı masasının arxasına oturur. Sanitarlar qapının arxasına keçir.)

LEYLA – İndi nə istəyirsən, bişərəf. Nəyim varsa gəncliyimdə apardın. Niyə gəlmisən?

ADİL – Ley...

LEYLA – Mənə Ley demə. Ley yoxdur, çoxdan ölüb. Unutmuşam hamısını, yaddaşımda heç nə qalmayıb.

ADİL – Elə bilərəm bura gəlmək mənə asan olub?

(Adilin səsi xırıldayır, qıçları, əlləri əsir.)

ADİL - Çoxdan bilirdim yerini. Tinlərdə durub necə getməyinə baxırdım hər axşam.

LEYLA – Tinlərdə durmaq, it kimi sülənmək çoxdankı adətindir sənin, əclaf. Elə bilirdin qaçmaqla canını qurtaracaqsan.

(Sürəyya əlində kiçik bir qovluq içəri girir. Qocanın yanından ötüb Leylaya yaxınlaşır. Əlindəki qovluğu stolun üstünə qoyur.)

SÜRƏYYA – Dünən tapşırtdığın analizlərdir. Hər iki "maddə"nin kimyəvi tərkibi eynidir. Görünür eyni adam hazırlayıb bunları. Ancaq... nədənsə iyi başqa cürdür.

LEYLA – Yaxşı, qoy qalsın, sonra baxaram.

(Leyla qocanı Sürəyyaya göstərir.)

LEYLA – Bax, gör bizə kim qonaq gəlib.

(Sürəyya diqqətlə qocaya baxır, diksinib geri çəkilir. Elə bil ayağını əqrəb sancır.)

SÜRƏYYA – Adil!.. Ola bilməz, əclafın böyüyü. Sən hələ də yaşayırsan, parazit. Nə qədər cavan ömrü məhv eləmişən, özün soxulcana dönüb

sürünürsən üfunətin içərisində. Leyla, qurbanın olum, tez polisə zəng vur, onun yaşamağa haqqı yoxdur. Gör bir nə günə qalıb, əclaf...

LEYLA – Sakit ol, Sürəyya, görmürsən Allah özü onun cəzasını necə verib. Yaxşı adamlar həyatda bir dəfə ölürlər, bunun kimiləri isə gündə min dəfə...

(Adil titrəyən əli ilə hülqumunu tutur, əlləşdirib yerə tüpürür, ayağıyla tapdalayıb döşəməyə sürtür. Sürəyyanın sözləni eşitməməzliyə vurur.)

ADİL – Bizim "cəmiyyətdən" tək cə səni sağ bilirdim. *(Əliylə Sürəyyanın göstərir.)* Bunu özüm o gədəni yandırdığımız gecə çınqıl qayasından dənizə tullamışdım...

SÜRƏYYA – Görürsən ki, ölməmişəm. Dəniz mənim günahlarımı yuyub təmizlədi, dəniz yaxşı adamları batırmır.

ADİL – Sənə görə günahkaram, Ley, gərək səni bu işə qoşmayaydım. Yaxşı ki, özün başa düşdün. Elə bilirsən mənə asandır? Lap elə özümü öldürmək də istəmişəm, bacarmıram, iradəm çatmır. Başa düşürəm, axırı yoxdur. *(Halı xarablaşır.)* Adam kimi yaşamağı bacarmadım. Amma sən bacardın. Sən... sən... deyirlər böyük alim olmusan, narkomanlarla mübarizə aparırsan. Elə yaxşı da ...

(Adili uzun-uzadı öskürək tutur. Halı getdikcə xarablaşır. Xırıltılı sinəsi qalxıb-enir. Əlini ağızına tutaraq göyərək qalır. Hıqqana-hıqqana zarıldaıyır.)

ADİL – Kömək elə, ömrümə bir şey qalmayıb daha... Ciyərim də yaman şişib. Allah xatirinə, tapşır, iynə vursunlar mənə...

SÜRƏYYA – Allahın adını tutma, onun sizlərdən xəbəri yoxdur. Leyla, qoyma ona iynə vursunlar. Öz cəzasıdır çəkir, it kimi yaşayıb, it kimi də gəbərsin.

ADİL – Bir az pul ver, Ley... Çoxdandır bir şey yemirəm.

(Leyla stolun daxılını açır, çantasını götürüb içərisindən pul çıxarır.)

LEYLA – Al götür, bir şey alıb...

(Leylanın əli havdan asılı qalır. Adil stuldan aşıb tappıltı ilə yerə dəyir.

Qıvrıla-qıvrıla əl-qol atır, dırnaqları ilə döşəməni cırmaqlayır. Başını sağa-sola, hara gəldi çırpır, ağzı köpüklənir. Xırıltılı zəif səslə yalvarır.)

ADİL – Tez ol, Ley... Mən hələ ölmək istəmirəm. Allah xatirinə kömək et...

Sizi görüm lənətə gələsiz... Əclaf köpək uşaqları. Mən səni ölməyə qoymadım... qoymadım səni öldürsünlər... İynə vur mənə, çıx əvəzini, Ley... Onda öldür... ölmək istəyirəm... istəyirəm...

(Adilin səsi qırılır, hərəkətləri dayanır, axırncı nəfəsini buraxıb ölür. İki sanitar içəri girir, qocanın üstünə ağ parça ataraq aparırlar.

Leyla otağın ortasında çökür. Sürəyya da onun yanında oturur. Otaq birdən-birə işıqlaşan kimi olur. Leyla astadan pıçıldaıdır.)

LEYLA –

Qizmar yay, soyuq qışla,

Dəniz mavi səmayla vidalaşırdı,

Biz isə ötənləri bir-bir yada salırdıq

Yadımdamı, səninlə biz necə ayrılırdıq.

Kədərli gözlərinlə baxır, yenə baxırdın...

(Sürəyya başını Leylanın çiyinə qoyur, şerin o biri bəndini oxuyur.)

SÜRƏYYA –

**Mən isə dayanmadan, gülür, elə gülürdüm,
Üzdə gülür, içimdə ağlayırdım, ölürdüm.
Ötüb keçmiş o yayın həsrətini çəkirdim.
Heç nə geri qayıtmır, ağır idi bu dərdim...**

(Leyla ayağa durur, Sürəyyanın da qolundan tutub qaldırır. Telefonun dəstəyini götürüb nömrələri yığır.)

LEYLA – Mehman, salam, lap yaxşıyam. Elə indicə Sürəyya ilə sənin şerini oxuyuruq. Hə, gözəl şeirdir. Hə, yaxşı ki, qayıtmır Mehman!

(Leyla dəstəyi yerə qoyub Sürəyyanın qoluna girir.)

LEYLA – Həyat gözəldir, bacım, o, axar su kimidir. Heç vaxt çirkabı özündə saxlamır. Gedək, Sürəyya... gedək, bunu insanlara da deyək.

(Pərdə enir, pərdə arxasından karvan musiqisi eşidilir. Bütün iştirakçılar pərdənin önündə görsənirlər. Onlar əl-ələ tutaraq üzə çıxırlar.)

PƏRDƏ ARXASINDAN SƏSLƏR – Heç nə geri qayıtmır...

İŞTİRAKÇILAR – ...Nə yaxşı ki, qayıtmır...

SON

Bakı, 2000 - 2008

Yarımqıq şikəstə

(Hekayə)

– O vaxt siz məni Həsənə ərə verəndə ürəyimdə Cümşüdü də apardım. Tale elə gətirdi ki, Həsən Qarabağ uğrunda gedən döyüslərdə Həlak oldu. Cümşüd isə sağsalamat qayıtdı, indi məni rahat buraxmır. Neçə dəfə zəng edib, Sumqayıta gəlibdir. Əvvəlki məhəbbəti sönməyib, mənimlə evlənmək istəyir. Mən ona «yox» deyə bilmirəm, ana! Həsənin ruhu qarşısında da bilmirəm neyləyim?!

– Alın yazısına neyləmək olar, qızım? O qədər insan yarısını itirir, sonra ikinci dəfə ailə qurur. Onların içərisində xoşbəxt olanları, ailəuşaq sahibləri azdır bəyəm? Sən də onlardan biri. Burada nə günah işlədirsən ki?!. Vallah, Həsənin də ruhu səndən inciməz. Görünür, Allahdan belə məsləhət imiş...

– Bəs Nərminlə, Elçin? Onlar necə olsun?

– Əgər Cümşüd belə şərt qoyursa, əlacımız nədir, qızını da, oğlunu da biz saxlarıq. Bayaqdan ana ilə balanın söhbətinə gizli qulaq asan Məhəmməd kişi də söhbətə qarışdı.

– Əlbəttə qızım, biz baxarıq uşaqlara.

Artıq sərnəşinlər yavaşyavaş avtobusa yığışırdılar. Çinar ağacının altında iri bir çaylaq daşının üstündə oturan Məhəmməd kişi qəlyanının başını ehmalca oturduğu daşa vurub külünü boşaltdı. Sonra yenidən tənbəki ilə doldurub alışırdı. Biriki qullab vurub qaraboz tüstünü burun deşiklərindən havaya buraxdı. Üzünü qənşərində oturmaş şairə tutaraq dərindən köks ötürdü:

– Bax oğul, beləcə, qarı da, mən də razılıq verdik ki, Nərminlə, Elçinə özümüz baxacağıq. Qız da söz verdi ki, hər ay uşaqların azuqələrini göndərəcək.

– Göndərdimi?

– Hə, oğul, qız uşaqlarını bizim üstümüzə atıb getdi. Toysuzfilansız gedib oturdu Cümşüdün evində. Adamın Allahı var, ilk vaxtlar kartofundan, lobusundan, yağından, pendirindən göndərərdi. Hərdən pul da gəlirdi. Uşaqların dəftərkitabına, palpaltarına xərcləyirdik o pulu. Ancaq, axır vaxtlar deyəsən vəziyyətləri ağırlaşdı. Kömək, azuqə handanhana gəlir. Qızın qaynanası da bir yandan deyir ki, evdəki uşaqların azuqəsini çatdırı bilmirsiniz, niyə Sumqayıta azuqə, pul göndərirsiniz? Hə, oğul nə başını ağrıdım, xülasə, vəziyyət ağırdır, çatdırı bilmirik. Qarım da, uşaqlar da yaman korluq çəkirlər. Bizim təqaüdümüz ancaq çörəyə çatır, bir az da şora bəs eləyir. Uşaqlara həmişə şirin çay verə bilmirik. Günəbaxan yağında kartof qızardıb yedizdirəndə onların bayramı olur. Əyinbaşları nimdəşdir. Çax vaxt yol xərcinin dərdindən məktəbə də qoymuruq getsinlər. Elə evdə oturub pəncərədən anaları gedən yola baxırlar.

– Bəs, analarının bu işlərdən xəbəri yoxdur?

– Niyə yoxdur?! Ancaq canıyanmışın əlindən nə gəlir ki?.. «Yox»un üzü qaradır, varı olsaydı, balalarına göndərməzdi məgər? Vallah mən onları qınamıram,

zəmanəni qınayıram. Gör zəmanə bizi hara gətirib çıxartdı, nə hala, nə vəziyyətə saldı?.. Baisin evi dağılsın, hamı pisyaxşı yaşayırdı. Bir tikə çörəyimiz, başımızın üstə damımız vardı. Kasıbı da, dövlətliyi də seçilmirdi. İndi necə? Bir para adamlar harınlıqdan partlayır, o biriləri də ehtiyacdən sürünürlər. Alimin, müəllimin, kasıbkusubun maaşına bax. Aldığımız qəpikquruş heç üç günə də çatmır. Güngüzəranımız cəhənnəm əzabıdır, heç belə də dolanışıq olar? Elə məni götür, daha uzağa niyə gedirsən ki?.. Qarıyla qalmışıq iki yetimin əlində. Hərdən fikirləşirik ki, göndərək kəndə, analarının yanına. Onda da orada davamərəkə ərşə qalxacaq. Hamıdan çox da qaynana vayşivən salacaq ki, evdəkiləri dolandıra bilmirik, bu yetimləri niyə gətirib tökmüsüz mənim üstümə...

Məhəmməd kişi xeyli susdu. Ürəyində nəyisə götürqoy edirdi. Əski parçasından olan dəsmalı ilə üzgözünü sildi və sonra ovcunda xışmalayıb pencəyinin yan cibinə qoydu. Kişi elə bil dərini danışdıqca xeyli qocaldı. Mənə elə gəldi ki, Məhəmməd kişinin alnındakı qırıqların sayı çoxaldı. O dərindən köks ötürərək sözünə davam etdi:

– Mən istəmirəm ki, nəvələrimə yetim desinlər, bağrım çatlar. Cümşüdü də qınamalı deyil. Üç uşaq özününkü, iki uşaq da bu yandan getsə, vallah, heç bilmirəm necə olar? Axı onlar da kasıbdırlar, özlərini zorla dolandırirlar. Yox, nəvələrimizin qayğısına özümüz qalmalıyıq.

– Axı necə? Hansı pulla?

Məhəmməd kişinin rəngi bozardı, qəlyan tutan əli titrəyirdi. Dediym sözə peşiman olmuşdum.

– Ay oğul, elə mən də səhəraxşam özümə bu sualı verirəm, necə? Qollarımı göyə açıb Allahı köməyimə çağırıram. O da köməyimə çatmır, bir imdad eləmir. Axı o gözə görünməz də qınanmalı deyil ha... Bu qaçqınlar, köçkünlər birdiikidi bəyəm? Elə hey deyirəm, Allah kərimdir, görünür Kərimin də səbri çox dərindir, oğul... Məhəmməd kişi sözünü qəfildən kəsib diqqətlə üzümə baxdı. O mənə elə baxırdı ki, bir anlığa çaşıb qaldım. Yalvarıcı, yazıq baxışların altında özümü itirən kimi oldum.

– Ay oğul, səhv etmirəmsə sən bayaq dedin ki, şairsən, qəzətdə işləyirsən. Deməli, sayılan, sözükeçən adamsan. De görüm, sən mənə bir işdə köməyin dəyərmə?

– Buyur, əmi!

– Bilirsən bala, mən Şuşalıyam. Cavanlıqda yaxşı səsim olub. İsa bulağında, Cıdır düzündə qohuməqrabayla, dosttanışla toplaşanda, məclis qurub yeyibiçəndə həmişə deyərdilər ki, Məhəmməd, sən Allah, bir ağız oxu. Mən də onların sözünü yerə salmazdım, oxuyardım. Səsim o dağlara, qayalara yayılıb əkssədə verərdi... Məhəmməd kişi dərindən bir ah çəkdi, yaşarmış gözlərini əlinin dalı ilə sildi.

Kövrək, titrək səslə dedi:

– Mahnı qurtarandan sonra hər tərəfdən mənə əl çalar, «Mərhəba! Mərhəba!» deyə alqışlayardılar. İllər keçdi, nəsillər dəyişdi, mən də yaşa doldum. İndi də nə Şuşa var, nə İsa bulağı, nə də Cıdır düzü. O məclislərin göynərtisi həsrətə dönüb sinəmi yandırır. Amma səsim keyfin istəyən kimi qalıb. Hərdən həsrət güc gələndə oxuyuram. Bir də görürəm böyüklükiçikli qonşular pəncərədən, qapıdan boylanıb

mənə qulaq asırlar. Onların dediyinə görə, pis oxumuram. Hə, indi gəlir mətəlb üstə. Axır vaxtlar bir fikir gəlib başıma.

– Nə fikirdir, Məhəmməd kişi?

– Səbir elə, hövsələni bir az bas, hamısını deyəcəyəm. Qonşumuzda bir çopur İdris var. O da mənim kimi qaçqındır, Kəlbəcərdən gəlib, miyanə səsi var. Əlinə bir saz alıb özünü gah bu toya, gah o mağara verir. Aşıqlara, müğənnilərə qoşulub əməllibaşlı pul qazanır... Mənim də bir kor qarmonçalı dostum var, neçə ildir onunla qaçqın çörəyi kəsirik. Onun da dolanışığı ağırdı, arvadı da özü kimi dünya işığına həsrətdir. Hə, ay oğul, nə başını ağrıdım, deyirəm, bəlkə onu da götürüb Bakı-Sumqayıt yolundakı kababxanalardan birində oturaq, o çalsın, mən də bildiyim mahnılardan oxuyum. Çox demirəm, qarımın, bir də nəvələrimin azuqə pulunu çıxartsam bəsimdir...

Məhəmməd kişi sözünü kəsib diqqətlə üzümə baxdı, deyəsən sözlərinin mənə təsir edib etməməsini yoxlayırdı. Bir neçə dəqiqə baxdıqdan sonra baxışlarını üzümdən yığışdırıb başını aşağı saldı. Onun necə çətin nəfəs aldığı aydınca hiss edirdim. Başını əlləri arasına alıb astaasta hiçqırdı. Elə bil gözyaşlarını içərisinə axıdırdı. Mənə elə gəldi ki, hiçqırıqlar ağrıdılmış, qanamış üsyankar bir ürəyin son döyüntüləridir. Sükutu yenə də Məhəmməd kişi pozdu:

– Təkcə yemək xərcidir məgər, o gün riyaziyyat müəllimi uşaqların qabağında nəvəm Elçini biabır eləyib...

– Neyləyib? Nə deyib müəllim ona?

– Daha nə qalıb ki, deməsin. Uşağın üzünü it üzü kimi, o ki, var danlayıb. Axırda da deyib ki, atananan yanıma gəlməsə, sinfə girmə! Elçin də ona cavab qaytarıb: «Atam Qarabağda şəhid olub, babamla nənəm qoca, xəstədirlər. Onlar məktəbə gələ bilməzlər!». Müəllim də cavabında deyib ki, bəs anan hanı, qoy anan gəlsin. Uşağı ağlamaq tutub, o ki, var ağlayıb boşaldıqdan sonra: «Anam ərə gedib, kənddə yaşayır» deyib. «Ərə gedib? Uşaqlarını burada qoca ataanasının üstünə atıb kəndə ərə gedən ananın övladından nə çıxacaq?..» deyərək, uşaqların qəlbini tamam qırıbdır. Səhərisi günü bacıqardaş məktəbə getmək istəmirdilər. Bir təhər dilə tutub göndərdim. Heç bir saat keçməmiş qız ağlaya-ağlaya üstümüzə qayıtdı. Müəllim onun corabını cırıq görüb, «ay qız, o nə corabdır geymişən? Məgər anan görmür səni yola salanda?» deyib. «Anam burada yoxdur, kəndə ərə gedib» qız ona cavab verib. O da təəccüblə: «Necə? Ərə gedib?.. Əcəb işdir, belə ananın qızı necə olacaq?» deyib. Oğul, axı onlar uşaqdırlar, qəlbləri şüşə kimi kövrəkdir. Niyə qırırlar axı?.. Bu tənələrdən qurtarmaq üçün əlacım bircə buna qalıb ki, Allahın mənə verdiyi səsdən istifadə eləyib nəvələri korluqdan qurtarım, əyinbaşlarını, kitabdəftərlərini təzələyim. O hesab müəlliminin də ağzını yumaram. O həmişə tənə eləyir ki, Elçin riyaziyyatdan zəifdir, əlavə dərs keçmək lazımdır. Əlavə dərs də, bilirsən ki, müəllimlərin əlavə gəlir yeridir. Onların nə vecinə, bu uşaq qaçqındır, köçkündür, evsizeşiksiz yetimdir. Vallah əgər işim düzəlsə qazandığım puldan aparıb ona da verərəm. Halal xoşu olsun, qoy uşağa əlavə dərs keçsin, tək nəvəm oxusun, geri qalmasın. Hər şey pulun başındadır, oğul, pul olsa yazıq qızı da sevindirərəm. Niyə o biri uşaqlar geyinibkecinsinlər, mənim gül kimi balam onların yanında xar olsun, ürəyi sinsin?

Məhəmməd kişi yenidən susdu, sönmüş gəmisini təzədən odladı.

– Bu yaşında oxumağa da xəcalət çəkirəm, amma neyləyim, dilənməyə əlim açılmır. Bəs mən çörək, yemək istəyən nəvələrimə nə verim? Bütün gümanım səsimidir, məni bada verməz.

Mən ehtiyatla qocanın xətrinə dəyməmək üçün çəkinəcəkinə dedim:

– Bəlkə, bir balaca, yəni pəsdən oxuyasınız, səsinizi eşidək.

– Nə deyirəm, ay oğul, day deyirsən oxu, mən də oxuyum. Ancaq bir az çəkinirəm, bəlkə heç bəyənmədin.

Məhəmməd kişi papağını çıxarıb dizinə taxdı, əlini qulağının dibinə qoyub oxudu:

Əzizinəm Qarabağ,

Dağ başında qara bax.

Niyə qismətim oldu,

Qara tale, qara baxt?!.

Mahnı yarıda kəsildi. Hər ikimiz susurduq. Bu susqunluq içərisində hardasa oxuduğum bir kəlam yadıma düşdü: «İnsan həyatı dəmirə bənzəyir. Əgər ondan iş üçün istifadə edərsənsə parıldayır, istifadə etmirsənsə pas atır. Ruhən güclü olan şəxs xoşbəxt və ya bədbəxt olmasına baxmayaraq öz məqsədinə doğru gedəcək...»

– Hə necədir?... Səsim xoşuna gəldi? – Məhəmməd kişinin sözləri məni indiki gerçəkliyə qaytardı.

– Xoşuma gəlir də sözdür? Çox yaxşıdır, lap təzə qalıb, sən əsl xanəndəsən. Belə səslə ancaq qarabağlı oxuya bilər. Bəs indiyə qədər niyə susubsunuz, niyə üzə çıxmamısınız?

– Oğul, bunun uzun tarixi var. Bir kitabda oxumuşdum ki, Qarabağda bülbüllər də başqa cürə oxuyur. Bu səsi biz o yerlərin havasından, şırşır axan soyuq çaylarından, dodaq donduran bulaqlarından, əlqərəz, təbiətin özündən əxz etmişik. Rəhmətlik Bülbül Şuşaya tez tez gələrdi. Onların evləri Daşlı dərə deyilən yerin yaxınlığında idi. Bir dəfə ahıl vaxtlarında onu Şuşada gördüm. Mənə dedi ki, belə səs beş yüz ildə bir dəfə yaranır. Xanın səsi kimi... Ancaq mənim bəxtim onda gətirdi ki, gedib İtaliyada oxudum, bütün dünya səsimi eşitdi, qiymətləndirdi. İndi bəziləri deyirlər ki, daha Bülbülün vaxtı keçib, qocalıb oxuya bilməz. Amma çox səhv edirlər. Mənim səsim korlanmayıb, təzə qalıb.

– Demək istəyirsiniz ki, siz də Bülbül kimi səsinizi qoruyub saxlamısınız? Sizin də səsiniz Bülbülünkü kimi...

– Ə tövbə!.. – deyə Məhəmməd kişi sözümü tezəcə kəsdi. Bülbülün səsinə səsmi çatar? Mən hara, Bülbül hara? Mən heç Bülbülün damcısı da ola bilmərəm. Söhbət səsi qorumaqdan düşdü, mən də dedim ki, olan səsimi qoruyub saxlamışam...

– Əlbəttə, Bülbülün öz yeri var, sizin də öz yeriniz!

Çalışırdım ki, Məhəmməd kişinin könlünü alım:

– Səsiniz ürəyəyatandır, bir az da kədərli dir...

– Neçə illərdir bu kədər içimdə oturub. Onu çıxarmaq üçün oxumaq lazımdır.

Sürücü maşını çinarın altında saxlamışdı. Günəş qüruba meyilləndiyindən çinarın yarpaqları kölgələnmişdi. Amma sənişinlərdən heç birisi avtobusdan düşməmişdi.

– Səsin çox gözəldir, mənim də xoşuma gəldi!

Bunu bir cavan oğlan söylədi.

– Kaş ki, bu şikəstəni axıra kimi oxuyaydınız! – deyər orta yaşlı bir qadın da gəncin sözüne qüvvət verdi.

– Mən də qarabağlıyam! – başqa bir sənişin sözə qatıldı. Bu şikəstəyə qulaq asanda elə bil ki, Şuşaya getdim. Gəlin qayası, Cıdır düzü, Ərimgəldi, İsa bulağı gözlərimin önündən keçdi. Qarabağ dərdi ürəyimi parçaladı. Görəsən bir də o yerlərə gedə biləcəyikmi?..

Sürücünün səsi gəldi:

– Oxu, oxu, Məhəmməd kişi, Qarabağ şikəstəsini axıra qədər oxumasan, qapıları açan deyiləm.

– Oxuyardım, amma Bakıya tələsirəm, gəl sən bizi ləngitmə.

– Hara belə tələsirsən? – Məhəmməd kişidən soruşdum.

– Bülbülün xatirə gecəsinə!

Məhəmməd kişi əyinbaşına nəzər yetirib, köksünü ötürdü: – Mən də onun haqqında bir neçə xatirəmi demək istəyirəm.

– Yaxşı imkandır, ürəyini boşaldarsan. Deyirəm, birdən təzə mahnılardan sifariş verərlər. «Meşəbəyi»ni, «Bala Nərgiz», «Xızı dağları»ni bilirəm. Amma indi oxunan mahnıları bilmirəm. «Qarabağ şikəstəsi»nin də sözlərinin hamısı yadımda deyil. Birdən deyərlər oxu, pərt olaram... Deyirəm, bəlkə sən mənə təzəliköhnəli bir neçə mahnı sözlərini tapıb verəsən. Şikəstənin sözləri bayatılar kitabında var. O kitabdan məndə varıydı, heyif o köçəkəçdə Şuşada qaldı. İndi o kitab mənə işıq kimi, su kimi lazımdır. Oğul, sən bu arzumu yerinə yetirsən, yerdəngöyə qədər razı qalaram.

– Çatdıraram o kitabı sənə, mənim özümdə də var. Ünvanını ver, bu yaxın günlərin birində Sumqayıtda yaşayan bir işçimiz var, mahnıları da, kitabı da ona verərəm, sənə çatdırar.

Hava qaralanda avtobusumuz Bakıya çatdı. Mən qoca ilə vidalaşib ayrılanda sürücünün dediyi sözləri eşitdim.

– Məhəmməd kişi, heç mənim maqnitafonuma qulaq asan olmadı, hamı sənənin səsinə, söhbətinə qulaq asdı... Sağ ol, qoca...

Bir neçə gündən sonra Məhəmməd kişinin dediyi mahnıları və «Bayatılar» kitabını sumqayıtlı iş yoldaşıma verib ünvanı dedim. O da mənim xahişimlə Məhəmməd kişilə gedib qapını döyür. Qapını qoca özü açır.

– Salam, sizə bir qovluq mahnı göndəriblər, söyləyir ona mənim işçim.

– Sağ ol, ay oğul. Heç bilmirəm sənə və şairə necə minnətdarlıq edim. Allah sizi heç vaxt darda qoymasın! – deyib, qoca minnətdarlığını ifadə edir.

***

Aradan bir ilə yaxın vaxt keçmişdi. Sumqayıta yolum düşməmişdi ki, Məhəmməd kişiyə də baş çəkdim. Nəhayət ki, vaxt tapıb Sumqayıta getdim. Məhəmməd kişinin qapısını tapıb həyəətə girdim. Qarımış tut ağacının altında yaşlı bir qadın oturmuşdu. O, başını qaldırmadan zəif səslə soruşdu:

– Kimi istəyirsən? Sənə nə lazımdır?

– Məhəmməd kişi, ya da qarısı! – dedim.

Qadın yaxşı eşitsin deyər, bir az da yaxına gəldi:

– Onlar daha burada olurlar... Qarısı bir neçə ay bundan qabaq rəhmətə getdi, qoca özü isə bu yaxınlarda...

Mən həyəcanımı saxlaya bilmədim.

– Sən nələr danışırısan? Necə yəni ölüblər? – səsimin tonu qadına xoş gəlmədi, üzünü turşutdu.

– Səni and verirəm Allaha, söylə görüm, niyə birdənbirə ikisi də dalbadal öldü?

– Kababxanaya getmişdi, oxumağa. Deyən lazımdır, ay kişi sən bu yaşında oxumaq harana yaraşır? Bütün günü evdə məşq eləyirdi. Bu neçə vaxtda biz də başdan – beyindən olmuşduq. Bu qədər də oxumaq, bu qədər də məşq etmək olar? Daha mahnı qalmamışdı, hamısını oxuyurdu. Pis də alınmırdı. O, «Şikəstə» oxuyanda, qonşular tökülərdi bizim bu kasıb həyətimizə. Bir kor qarmonçalan dostu vardı. Özü kimi o da qaçqın idi, adı da Bilal. Onu da götürüb gedirlər həmin kababxanaya. Bilalın dediyinə görə kababxanaya çatarçatmaz kəlbəcərli aşıqdır nədir, əlində saz çıxıb onların qabaqlarına, mehriban görüşüb, haləhval tutaraq, zarafat da edir: «Məhəmməd kişi, deyəsən kefin sazdır, yeyibiçməyə gəlibsən?»

Məhəmməd kişi də ona cavab verir ki, rəhmətliyin oğlu, mən nə haydayam, sən nə hayda. Elə ki, Məhəmməd kişi bu sözləri deyir, İdrisin əhvalı pozulur, üzünü bozardaraq:

– Yoxsa kababxanaya konsert verməyə gəlmisən? Eşitməyibsən ki, iki qoçun başı bir qazanda qaynamaz? Hara gedirsən get, amma bu həndəvərə dolanma, bura mənim sahəmdir. Burda mən oxuyuram, mən çalırım. Qandınmı? – deyib tutur Məhəmmədin yaxasından. Yazıq kişi boğazını çəkir ki, ümid yerim buradır. Evdə dolanışıq yoxdur, yetim nəvələrim ehtiyac içində yaşayır. Qarım da rəhmətə gedib, uşaqlar qalıb mənim üstümdə, qonşuya tapşırıb bura gəlmişəm.

Aşıq isə iki ayağın bir başmağa dirəyib ki:

– Başına yer qəhətdir? Gərək elə bura gələsən? Məhəmməd kişi də yalvarır ki, ikimiz də qaçqınıq, üstəlik qonşuyuq. Mənim tanıdığım yer elə buradır. Bu yaşında dağadaşa düşə bilmərəm. Gəl ələlə verib çörək pulumuzu qazanaq! İdris gülüb onu dolayır:

– Qoca vaxtında oxuya bilirsən, amma oxumağa yer tapa bilmirsən. Sənin görkəminə baxan kimi deyəcəklər: – Bunun oxuduğu nə olacaq? Allah bilir, bəlkə də sən oxuyanda, məclisdəkilər dağılışaçaqlar. Bu yaşda nə səs! Yatıbyatıb həştadında zurna çalmaq istəyirsən?

Məhəmməd cinlənir:

– Bura bax ə, səsimlə işin olmasın. Bu səs Allah vergisidir, günaha batarsan! Axırda İdris razılaşıb deyir ki, «Razıyam, bir halda ki, hazırlaşib məşq eləyib, bu qədər yol gəlmisən, bugünlüyə səninchün keçirəm. Gir bu kababxananın otaqlarından birinə, ürəyini boşalt, qurdunu öldür. Amma bir də ayağınız buralara dəyməsin! Yoxsa səni də yanındakının halına salaram, qolqola verib kor fərə kimi yerinizdə firfir fırlanarsınız!

Söhbətin bu məqamında qoca qadın qalxıb içəridən köhnə bir kətil gətirdi, mənim yanıma qoyub: – Otur! – dedi. Özü də yenidən daşın üstündə əyləşib sözüne davam elədi:

– Hə, oğul, uzun sözün qıyası, Məhəmməd kişi qarmonçalan kor Bilalla birlikdə girirlər kababxanaya. Deyilənə görə yemək-içmək məclisi başlayanda Məhəmməd kişi əvvəlvəl həyəcandan xeyli tər töküüb. Çünki o elə yerlərdə oxumağa öyrəncəli olmamışdı. Eşitdiyimə görə, həmişə Şuşanın səfəli yaylaqlarında, açıq havada, bulaq başında oxuyarmış. Nə başını ağrıdım, elə birinci oxuduğu da «Qarabağ şikəstəsi» olub. Ağzını açıb oxuduğu yerdəcə keçinib. Şikəstə də yarımqıq qalıb. Camaat elə bilib ki, qoca müğənni oxuduğu şikəstədən feyziyab olub uyuyub. Qarmonçalan da ucadan musiqiyə dəm verib, təkrartəkrar çalıb ki, Məhəmməd səs versin... Yox a, görüblər ki, qoca ona səs vermir...

Qadın yaşarmış gözlərini əlinin dalı ilə silib susdu.

– Bəs sonra? Sonra nə olub?

– Nə olacaq ki? – qadının səsi titrədi: – Məclis pozulub, aləm birbirinə qarışıb. Günah zəmanədədir, oğul! Gör neçə ildir atəşkəsdir, torpaqlarımızı geri ala bilmirik. Yaşlı nəsil hamısı məhv olub gedir. Bu yaşda onu oxumağa yoxsulluq apardı. Adamlar öləndə yumruqlarını bərkərk sıxırlar, bükürlər. Amma Məhəmməd kişi öləndə qollarını qa-bağa uzadıb, əllərini geniş açıbmış, sanki kömək diləyirmiş...

Qadın sussa da mən öz içimlə danışırıdım: «Daha neyləsin, səsi onun dadına çatmadı, yaman yerdə qoydu onu, gümanı son anında yenə açıla saxladığı əllərinə qaldı. Yəqin istəyib ki, heç olmasa son məqamda ehtiyacda olan nəvələri üçün insanlardan bir kömək alsın...»

Amma onu təkcə qocalıq öldürmədi, dərd öldürdü onu, qaçqınlıq dərdi, şəhid oğlunun, kürəkəninin dərdi, Qarabağ, Şuşa dərdi... Atəşkəs öldürdü onu. Dağ boyda dərdi vardı Məhəmməd kişinin. Bu dərd onu əydi, sındırdı. O, yaşamalılı idi, onu Şuşanın dağları gözləyirdi.

– Bəs balaca nəvələri necə oldu?

– Babaları öləndən sonra qızı əri ilə kənddən gəldilər.

– Necə yəni öləndən sonra, məgər basdırmağa gəlməmişdilər?

– Yox, basdırmağa çatdırı bilməmişdilər, sən demə Cümşüdün də orda anası ölübmüş. Özlərini yeddi gündən sonra yetirdilər. Məhəmməd kişini biz qonşular, Qarabağ qaçqınları köməkləşib dəfn etdik. Qızı gəlib yeddisini verib getdi.

– Bəs uşaqları aparmadılar?

– Anası uşaqları kəndə aparmaq istəyirdi. Adamın Allahı var, gəlin ha əlləşdi, bir şey çıxmadı. Əri iki ayağını bir başmağa dirədi ki, əvvəlki şərtimizə əməl etməlisən. Bəs mən balalarımı neyləyim? – deyə, gəlin çox ağlayıb sızladı. Xeyri olmadı, əri dediyindən dönmədi. Axırda gəlin məcbur olub oğlunu internat məktəbinə verdi. Qızı da mən götürüb saxlayıram. Qaçqın adamıq, ailəmiz də böyükdür. Dedim, Allah ruzisini yetirər. Əlbəttə, çox çətindi, daha neyləyək, əlacımız nədi. Elə uşaqların nənəsini də bu balaların dərdi çərləyib öldürmədimi? Hey deyirdim at uşaqları analarının üstünə, sənin yetmiş yaşında uşaq saxlayan vaxtın deyil! Rəhmətlik isə deyərdi, elə demə, qız bimürvətin əlinə düşüb. Mən

Yusif Əhmədov. “Yarımqıç Şikəstə”

İstəmirəm ki, qızım ər danlağında olsun. Birtəhər dözərəm, tək qızımın güngüzəranı xoş keçsin, ordakı balalarına baxsın. Mənciyəz də nə qədər nəfəsim gəlırsə, qocamla birlikdə bu balalara baxacağım.

Daha dözə bilmədim, yaşarmış gözlərimi silib ayağa qalxdım. Yaxşısı budur mən gedim, – deyərək, həyət qapısına doğru addımladım. Qapıya çatanda elə bil kimsə qulağıma pıçıldadı: – Dön geriyyə bax...

Başımı arxaya çevirəndə gözlərimə inanmadım. Həyətin ortasındakı daşın üstündə Məhəmməd kişi oturmuşdu. Əlini qulağının dibinə qoyaraq yarımqıç qalmış «Qarabağ şikəstəsi»ni oxuyurdu. Onun zil səsi balaca həyətdə dalğalanaraq havaya qalxır, qapıpəncərəyə əksədə verirdi. Deyəsən məni qara basırdı...

Bakı, 2011